

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

1893

VOLUM TERCER

BARCELONA

IMPREMTA Y LLIBRERIA DE «L'AVENÇ»

Ronda de l'Universitat, 4

1893

TAULA

JANER - MARÇ

	<u>Pàg.</u>		<u>Pàg.</u>
SECCIÓ D'EXCURSIONS		CRONICA DEL CENTRE	
<i>Visita à las coleccions de D. Francisco Miquel y Badia</i> , per D. Carles de Bofarull	1	SESSIONS OFICIALS: Solemne sessió inaugural de l'any 1893.	48
SECCIÓ HISTORICA		EXCURSIONS OFICIALS: Excursió à Alella, Vallromanas y Montornès.—Excursió à Rubí y Sant Cugat del Vallès.—Excursió à Santa Perpetua de la Moguda y Santiga.—Excursió à Sant Marti Sarroca y Foix.	50
<i>Una excursió pel pla de Barcelona en lo segle X</i> , per D. Salvador Sanpere y Miquel.	9	VISITAS OFICIALS: Visita à la Biblioteca Museu-Balaguer.—Visita al Museu Provincial de Santa Agueda.	53
<i>Castell de La Roca del Vallès (continuació)</i> , per D. Francesch Carreras y Candi.	27	CONFERENCIAS: La vida municipal à Catalunya , per D. Claudi Omar y Barrera.— <i>Estudi històrich sobre Castell Bisbal</i> , per D. Francesch Carreras y Candi.— <i>Una excursió pel pla de Barcelona en lo segle X</i> , per don Salvador Sanpere y Miquel.— <i>L'excursionisme y el renaixement de l'esperit regional à Catalunya</i> , per D. Magi Sandiumenge.	58
SECCIÓ FOLK-LORICA		NOVAS.	61
<i>Noticia musical del «Lied» ò Cançó catalana (acabament)</i> , per D. Jascinto E. Tort y Daniel	34		
SECCIÓ OFICIAL			
<i>Moviment de socis.</i>	43		
<i>Donatius pera la Biblioteca.</i>	44		
<i>Donatius pera lo Museu y Coleccions.</i>	45		
<i>Acorts y gestions de la Directiva.</i>	45		

ABRIL - JUNY

	<u>Pàg.</u>		<u>Pàg.</u>
SECCIÓ D'EXCURSIONS		SECCIÓ HISTORICA	
<i>Visita à las coleccions de D. Francisco Miquel y Badia</i> , per D. Carles de Bofarull (acabament)	65	<i>Castell de La Roca del Vallès (continuació)</i> , per D. Francesch Carreras y Candi.	83
<i>Excursió particular à Montagut y Santas Creus desde Torrellas de Foix</i> , per don Joseph Castellanos.	71	SECCIÓ OFICIAL	
SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA		<i>Socis entrats desde 'l primer d'Abril fins al dia de la fetxa.</i>	88
<i>Dolium trobat à Santa Llogaya del Terri</i> , per D. Joaquim Botet y Sisó.	76	<i>Donatius pera la Biblioteca y Coleccions.</i>	89
<i>Restos romans à Trayá en lo terme d'Argen-tona</i> , per D. Francesch Carreras y Candi.	80	<i>Donatius pera lo Museu.</i>	90
		<i>Acorts y gestions de la Directiva.</i>	90
		CRONICA DEL CENTRE	
		SESSIONS OFICIALS: Festa patronal de Sant Jordi.—Vetllada en honor dels socis del	---

	<u>Pág.</u>		<u>Pág.</u>
<i>Centre premiats en los Jochs Florals y Certamen de la Joventut Catòlica</i>	92	EXCURSIONS OFICIALS: <i>Excursió a Sant Benet de Bages y Santa Maria del Estany.</i> — <i>Excursió a Cardedeu.</i> — <i>Excursió a Montserrat.</i> — <i>Excursió a Manresa y Cardona.</i> — <i>Excursió a La Roca, Vendrell y Santa Oliva</i>	100
SESSIONS PREPARATORIAS: <i>Sessió preparatoria de l'excursió a Cardedeu.</i> — <i>Sessió preparatoria de l'excursió a Santa Creu d'Olorde.</i> — <i>Sessió preparatoria de l'excursió a la Roca del Vallès.</i> — <i>Sessió preparatoria de l'excursió al Vendrell y Santa Oliva.</i> — <i>Sessió preparatoria de l'excursió a Ripoll ab motiu de l'inauguració del monastir de Santa Maria</i>	93.	CONFERENCIAS: <i>Conferencia del dia 6 d'Abril de 1893,</i> per D. Ramon Arabia y Solanas. — <i>Monografias y tradicions de Catalunya,</i> per D. Joseph Reig y Vilardell. — <i>Recorts històrics de Cervera,</i> per D. Faust de Dalmaes y de Masot. — <i>La dominació catalana a Grecia,</i> per D. Antoni Rubió y Lluch.	103
VISITAS OFICIALS: <i>Visita a las colecciones de ceràmica de D. Joan Prats y Rodés.</i> — <i>Visita a las colecciones de D. Ferrán de Sagarra y de Siscar</i>	98	NOVAS	109

JULIOL-SETEMBRE

	<u>Pág.</u>		<u>Pág.</u>
SECCIÓ D'EXCURSIONS		SECCIÓ FOLK-LORICA	
<i>Inauguració del Monastir de Santa Maria de Ripoll,</i> per D. Joseph Galbany	113	<i>Divino,</i> per D. Theodor Creus.	145
<i>Excursió particular a Montagut y Santas Creus desde Torrelles de Foix (acabament),</i> per D. Joseph Castellanos.	116	SECCIÓ HISTORICA	
<i>Excursió oficial a Sant Benet de Bages y Santa Maria del Estany,</i> per D. Juli Vintró.	135	<i>Castell de La Roca del Vallès (continuació),</i> per D. Francesch Carreras y Candi.	149
		NOVAS	158

OCTUBRE-DESEMBRE

	<u>Pág.</u>		<u>Pág.</u>
SECCIÓ D'EXCURSIONS		Acorts y gestions de la Directiva.	190
<i>Excursió a La Roca.</i>	161	CRONICA DEL CENTRE	
<i>Excursió oficial a Valldoreix per Puig Madrona.</i>	171	SESSIONS OFICIALS: <i>Sessió pera commemorar lo XVII aniversari de la fundació de la primera associació excursionista de Catalunya.</i> — <i>Vetllada necrològica a la memoria d'en Jaume Balaguer y Merino.</i> — <i>Junta General.</i> — <i>Sessions preparatorias.</i>	192
<i>Itinerari de Valldaura a Can Sardà del Bosch, Sant Iscle de las Feixas y Moncada,</i> per Joseph Galbany.	175	EXCURSIONS OFICIALS: <i>Excursió a Sant Jaume de Frontanyà.</i> — <i>Excursió a Sant Magi de Brusaganya y Santa Coloma de Queralt.</i> — <i>Excursió a Celma y Santas Creus.</i> — <i>Excursió a Cabrits y castell de Burriach.</i> — <i>Excursió a Bellpuig y Vallbona de las Monjas.</i> — <i>Excursions a Valldoreix per Puig Madrona, a La Roca, y a Calaf, Prats de Rey y Rubió.</i>	195
SECCIÓ HISTORICA		CONFERENCIAS: <i>La restauració del monastir de Santa Maria de Ripoll,</i> per Macari Gollerichs. — <i>Una excursió a Menorca,</i> per D. Antoni Rubió y Lluch.	199
<i>Castell de La Roca del Vallès (continuació).</i>	177	NOVAS	201
SECCIÓ BIBLIOGRAFICA			
<i>Contribucion a la carte des Pyrénées espagnoles,</i> per R. A. S.	183		
<i>Guia itineraria de las serras de la costa de ponent de Barcelona,</i> per J. G.	186		
SECCIÓ OFICIAL			
Moviment de s'ocis.	188		
Donatius per la Biblioteca y Coleccions.	188		
Donatius pera lo Museu.	190		

Butlletí

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ANY III

JANER-MARÇ 1893

N.º 8

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

Preus de subscripció: Pels socis residents, per semestre, una pesseta; per any, dugas pessetas; pels socis delegats (pagant per anyadas, á la bestreta), quatre pessetas; pel públich (idem), cinch pessetas. Los números solts y los tomos d'anys passats, ab augment de preu.

Punts de subscripció: En Barcelona, local del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA (Paradís, 10, segon), y llibreteria d'Alvar Verdaguer (Rambla del Mitj, 5).

Redacció y Administració: Barcelona, carrer de Paradís, n.º 10, y llibreteria, 21, segon.

SECCIÓ D'EXCURSIONS

VISITA A LAS COLECCIONS DE D. F.^{co} MIQUEL Y BADÍA

LO DIA 19 DE FEBRER DE 1893

Concorreguérén á ella lo president, D. Francisco Maspons y Labrós, y los socis senyors D. Ramon Arabia, don J. Arenas, D. Lluís Belau, D. Florenci Borrell, D. Joseph Brunet y Bellet, D. Antoni Bulbena, D. Emili Canals, D. Cayo Cardellach, D. Ignaci Casals, D. Joan Comet, D. Joseph Cruspinera, D. Aventí Guillem, D. J. Masoliber, D. Joan Nin, D. Pere Pagès, D. Arthur Pedrals, D. Joseph Pons, D. Alexandre Planella, D. Romà Robrenyo, D. Joan Rubio de La Serna, D. Ramon Rubio, D. Miquel Sastre, D. Joan Segalés, D. Alvar Verdaguer, D. Joseph Vives y l'infrascrit.

Molt cert que las excursions fetas á las ciutats y vilas del pla y montanya de la nostra terra reuneixen, al propi

temps que l'estudi dels seus importants monuments y objectes de mèrit històrich y artístich qu'es contemplan, la condició gens despreciable d'aixamplar l'esperit y saturar los pulmons d'aires purs qu'ens rejoyenexen, gosant al meteix temps de los esplendorosos espectacles de la Naturalesa, tant hermosa y nova sempre. No obstant, las visitas fetas sense sortir de casa, vull dir, en la nostra ciutat, com la que referim avuy, si bé no té el segon caràcter qu'acabem d'indicar, presenta una importancia tant gran, que Déu volgués poguessim ferne moltes d'igual naturalesa, puix posaria en son alt lloch y terme á aqueixa ciutat qu'ha sigut pubilla de la Corona d'Aragó y senyora y majora de la patria catalana.

Molt arriscada és la narració de dita visita, perquè si bé la voluntat és molt gran per la nostra part y major la vostra benevolencia, no deixa de tractar d'un punt donat á coneixe ja pel meteix coleccionista en la conferencia donada en lo *Foment del Treball Nacional* d'aqueixa ciutat y estudiada per molts inteligents y aficionats, y és cosa qu'espanta l'enrahonar de cosa de tanta vàlua y tant dignament apreciada; però com diuen que qui no s'embarca no passa el mar, procurem passar-lo en bona barca y que Déu ens lliuri de naufragi.

Truquem, donchs, á l'habitació del Sr. Miquel y Badía, qu'á bon segur nos rebrà ab aquella amabilitat que tant lo distingeix, y ab major motiu quan los visitants li són estimats per molts conceptes, y particularment per l'especial de la visita, qu'és la contemplativa admiració y estudi dels objectes arqueològichs que posseeix dit coleccionador, los quals provan y fermament indican l'avensament de las industrias de passats temps, perpetuats en dits exemplars, y la profunda illustració que suposa en qui ha tingut lo bon acert de coleccionarlos.

Tant bon punt s'entra en el recibidor que dona entrada á las demás pessas que constitueixen el museu, qu'ho és tota la casa, el primer exemplar qu'es contempla

és una notable taula obra del segle XV, que representa lo Pare Etern rodejat de grups, ab lemas inscrits ab filateras en lo superior esquerra, ab son tema corresponent de Dominacions, en lo segon Potestats, en lo següent Virtuts, representat per un grupo de verges; en lo superior dreta, Principats, seguint un grupo d'Arcàngels, ab altro central de Serafins qu'adocelan lo Pare Etern, estant á sos peus los Querubins, Tronos y Angels. Sota de dita taula, en un aparador, s'admiran deu petits cofres que pertanyen als sigles del XIII al XV, á saber: una caixa de marfil per guardar las sagradas formas; altra, recoberta de planxa de metall, representant un cavaller traspasat per un dard que li ha tirat una dama, corrent pels seus costats una inscripció que diu «Amor, mercè si us plau», costum que atribueixen alguns á la cavalleresca alemanya antiga, y que nosaltros creyem inspirada en la nostra terra; petits cofres (arquetas) de *pastillatge*, treball italià; altro cofre, recobert també de metall, del segle XIII, pera documents; quatre parells de guants litúrgichs, brodats ricament ab colors de ricas sedas, qu'usavan los prelats, formant part dels ornaments que rebian los bisbes á l'acte de la seva consagració, y qu'era també atribut dels abats mitrats y de la dignitat de xantre de catedrals, qu'el solen portar avuy ab lo bastó cantoral. També conté dit aparador tiras de manipuls y estolas gòticas esmeradament brodadas, y altres objectes de mèrit.

Hem vulgut ressenyar lo que conté lo recibidor pera preparar l'esperit del curiós lector, á fi de que comensi á endevinar ó suposar l'importancia d'eixa visita.

Ab lo transcrit ja es coneix la voluntat ferma del coleccionador qu'ens ocupa, que no vol rendir homenatge solament dintre de sa casa á las sutilesas del gust estudiat y frívol del mobiliari y decoració actual, filla moltes vegadas de bonas mans, però de poch seny, sinó que vol fins en las horas de descans complaure sa vista y reconcentrar la pensa en aquells llunyans temps en qu'els artistas de cor

sentian bé sas concepcions, deixantnos el caliu de sa posteritat artística en las pocas obras que conservem pera admirar y estudiar ab respecte.

En tots los recons de tant selecta casa hi hà objectes de grandíssim mèrit que no tindrian escrúpul en tenir los millors museus d'Europa; y són tantas las obras artísticas que contenen, que no sabem á quina secció, si de vidriería, teixits y cofrets, donar la preferencia, prescindint de moltras altrás en qu'es divideix la ciencia arqueològica, las quals quasi totas conservan lo record en dita habitació.

Comensarem pels teixits.

Corresponent á eixa secció industrial se veuen una infinitat de motius d'ornamentació qu'ab sas características formas ens fan coneixe l'història de dita industria ab un escrupulós ordre quasi cronològich, és á dir, se veu l'àrabe ab la seva bona y armonisada combinació de dibuixos y colors simpàtics y combinats esmeradament; la bisantina, ab tota sa riquesa relativa; la romànica, en que s'hi veu marcadament l'enllàs dels gustos inspirats de Grecia y Roma, y que marcan ab precisió lo convencionalisme dels sigles XI al XV, en qu'agermanavan en la seva característica decoració motius de plantas peculiars del país ab fints animals, que produeix encare excellent efecte estètic.

La formació de dit conjunt no es pod suposar fill sols de la sort de trobar dits exemplars, puix són tant importants y d'un caràcter tant extraordinari, dignes molts d'ells de guardarse en museus, que no s'haurian pugut trobar ni els trobarian los que colleccionan sols per afició ó per seguir la moda, si no hi hagués en lo colleccionador un estudi profundo de l'art y un perfecte coneixement de l'assumpto com se coneix té lo Sr. Miquel y Badía, sobre tot per las explicacions eruditíssimas que va donar, així en conjunt com de detalls, de l'art de teixits en els nostros antichs temps y dels exemplars qu'atresora sa important colecció.

Com seria cosa quasi interminable lo ressenyar tots los

qu'ho mereixen, donchs pujan á més de cent cinquanta, recordarem sols los més principals:

1. Del sigle X admirarem un de *Bisanci*, ab inscripció aràbiga: *Bareca. Bendició prosperitat*. Exemplar importantíssim, lo més antich de la colecció, d'ahont arrencan los motius d'ornamentació que presentan los que segueixen d'igual caràcter y estil.

2. Sigle XI-XII. *Bisanci* (?)

3. Sigle XIII. Ab aligots coronats ab palmas y aucells.

4. Sigle XIII. Teixit de lli y seda (descolorit). *Palmis de papagallis alternantinus*. Exemplar notable de l'indicada època.

5. Sigle XII-XIII. Fondo grana ab animals imaginaris en vert. Ornamentació original y excelent dibuix.

6. Sigle XII. Teixit de Palerm.

7. Sigle XII. Tiras. Inscripció: «Honor á Nostra Senyora del Sultàn».

8. Ultims del XII ó principis del XIII. Teixit de Palerm. *Palmis scubel latrum cum orbiculis et bentiolis alternantibus*.

9. Sigle XIII. Epoca de Sant Lluís.

10. Sigle XIV. Palerm.

11. Sigle XIV. Palerm.

12. Gran teixit ab seda hispano-àrabe, d'istil pur, de bonichs y armonisats colors. Exemplar molt notable, no sols per las condicions indicadas, sí que també per sa magnitud y el bon estat de conservació.

13. Sigle XV (alguns exemplars). Ab ornamentació d'or de Xipre. Palerm.

14. Teixits envellutats del sigle XV al XVI.

15. Tiras brodadas del XIV-XV y XVI.

16. *Estofa*, roba de seda mostrejada y ab brodats, de la Edat Mitja y Renaixement.

17. Sigle XIII y XIV. Estampats en lli. Forro de casulla.

18. Frontals brodats ab aplicacions, XV y XVI.

19. Brodats dels sigles XV-XVI y XVII, y un bonich coixí gros.

20. Escut de capa pluvial del sigle XVII.

Estudiat detingudament cada un d'ells baix lo punt de vista estètic y el de fabricació, se podria marcar l'ordre qu'ha seguit el teixit en els pobles y èpocas representadas, com hem indicat anteriorment, podent assegurar que dita colecció és la primera d'Espanya, per rahó de lo que mereix el nostro agrahiment, y ab gust li dediquem el nostro bon recort.

De tenir temps y los suficients coneixements, se podria escriure ab los exemplars sols de la colecció del Sr. Miquel y Badía una completa monografia de l'art del teixit en la Edat Mitja.

Las colleccions formadas pels aficionats poden tenir exemplars notabilissims, però poch són los colectors, com lo Sr. Miquel y Badía, qu'al formarlas estudian l'història de l'indústria á que perteneix lo qu'adquireixen, en profit de l'estudi comparatiu industrial de l'època dels ejemplars que van juntant, com ho ha fet dit senyor, ab lo que farian grans serveys als industrials y á la ciencia arqueològica.

Lo colleccionar dona més resultats pràctichs en las fortunes mitjanas, y recau quasi sempre en homes modestos, encare que de grans coneixements, qu'en los que contan ab grans medis, puix als primers els hi indueix la seva verdadera afició á l'estudi, mentres qu'als segons los guia moltas vegadas un esperit sols de vanagloria.

Gracias á Déu, á Catalunya, ab lo bon criteri y sentit pràctich qu'és distintiu de la nostra rassa, s'hi han extès bastant, y sempre ab recomenable acert y desitj, produhint molt bons resultats. Circunscribintnos solament á Barcelona, podem dir que conta ab orgull las colleccions de ceràmica del Sr. Prats y Rodés, la de ferros del Sr. Rusiñol, la d'armas del Sr. Estruch; de ceràmica, y especialment en placas de la fàbrica d'Alcora, la qu'està formant D. Joseph M.ª Anton de Brusi, l'important monetari del Sr. Vidal y

Quadras, la del Sr. Pedrals, etc., sense contar moltes altres persones que posseeixen alguns objectes importants, però que no formen col·leccions determinades. Dites col·leccions y las qu'ocupan la nostra present atenció poden posarse al costat dignament, y algunas tal volta las guanyan, de las qu'han format y posseeixen en moltes ciutats nacionals y estrangeras molts col·lectors.

Lo may prou alabat ilustradíssim y bon català bisbe de Vich ha dat una eloqüent lliçó á las nostras corporacions civils y eclesiàstiques concentrant en un curt espai d'anys tots los objectes de mèrit artístich y arqueològich de tota la seva diòcesis, evitant que catalans renegats venguin á l'estranger, enriquint sos museus, exemplars de mèrit artístich é històrich qu'honran á la patria qu'els conserva y manifesta.

Ab molts prelats com lo mencionat y corporacions qu'en sos actes s'inspirin, tornaria á renaixre l'esperit patri y los sabis estrangers visitarian ab més freqüència el nostro territori, resultant d'aquet tracte continuu una gran germandat científica, puix que la ciencia és essencialment cosmopolita y rebutja las lleys inhumanas de partit y parcialitats que tant mals resultats produeixen. Podem y devem ser exclusivistas en qüestions que toquin á la patria; però ab la ciencia inspirada per Déu y emmotllada en ell, tots debem anar estretament units per conseguirla.

Ademés, entre los objectes que guardan las nostras catedrals, monestirs, museus y alguns col·leccionistas, n'hi hà molts qu'han pertenescut á grans reys, patricis y decidits guerrers, y alguns tal volta als nostros antecessors; condició que los fa més venerables y expliquen la nostra antiga grandesa, que, encare que no pod jamay olvidarse perquè està perpetuada en la nostra historia y confirmada en antics documents, dona més forsa y consol al nostro esperit ab la conservació d'aquets objectes de tant estimada memoria.

Molt lluny ens ha portat del nostro objecte l'esperit

patri y l'estimació y entusiasme que sentim pels objectes arqueològichs de la nostra regió, y ens condol sigan arrebatats d'ella, passant á mans estrangeras; y esperant renasca l'afició á conservar lo nostro, tornem á ocuparnos de la visita qu'ens ocupa, dedicantnos á l'enumeració d'alguns exemplars que conté la colecció de vidres.

CARLES DE BOFARULL

(Acabarà)

SECCIÓ HISTORICA

UNA EXCURSIÓ PEL PLA DE BARCELONA

EN LO SIGLE X

Fonts d'aquest treball són los pergamins de l'Arxiu de la Corona d'Aragó y alguns altres per sort conservats en las nostras més antigas iglesias parroquials. No puch dir qu'he aixugat la materia perquè no he treballat en los arxius parroquials; però tractantse d'una excursió, y no més que d'una excursió meva, no s'ha de veure en aquest estudi altra cosa qu'el treball d'un excursionista ataleyat, puix sabeu bé qu'à mi em toca sempre, per mala sort, l'anar depressa. Donchs, á vosaltros la tasca de fer ó de refer una excursió de la qual jo em dono per ben content si m'en conserveu algunas fitas.

Com exemple d'excursió feta elèctricament pel nostro pla, la qu'ens dona, entre tants altres, un pergami del XI, de l'any 1045, 15 d'Enrich, n. 86 del comte Ramon Berenguer I. En aquest document se donan per termes d'unas fincas situadas en *Provençalos*, per *Circii in MONTE URSA sive in MONTANEA DE AGUDELLOS: de Aquilonis in CHOLLS DE FENESTRELLS vel in RIO BISSOCCIO: de Meridie in LITTORE MARIS: de Occiduo in MONTE JUDAICHO sive in COLLO DE INFORCHATOS sive in MONTE URSA*. Crech que més depressa no podiam donar la volta al pla.

Aquesta manera d'assenyalar los termes d'una propietat us diu per endevant quantas dificultats no havem de trobar quant se tracti de precisar. Tenuho present per poderme corregir ab tota llibertat, y que siga veritat allò de «qui més hi sab, més hi digui.»

El document citat, per altra part us haurà aixamplat els esperits al veure com los noms toponomàstichs d'avuy són los del sigle XI, que ja vam trobar en documents

del X, puix *Provençalos, Montanea de Agudellos, Cholls de Fenestrells, rio Bissoccio, Monte Judaicho y collo de Inforchatos*, se traduïeixen per sí mateixos. Sols com cosa nova trobem el *Monte Ursa*, que correspon á la montanya de Sant Pere Màrtir, si bé moltes vegades tot lo qu'avuy anomenem dihent montanyas del Tibidabo prenien el nom de montanyas de l'Osa. Exemple, el pergami 87 de la meteixa procedencia y data, que dona per afrontacions d'una pessa de terra las següents: *De Oriente, in flumine Bisocii, sive in ipso mare: de Meridie in ipso mare sive in monte Judigo: de Occiduo in flumine Lubricati sive in ipsis montibus: de Circii in ipsis montibus de Ursa.*

Però tenian també la totalitat de las vehinas montanyas un altro nom conegut, com és el de *Montanyas d'Erola*, el qual vam trobar molt sovint anomenat; y en prova, per no sortir del mateix temps, aquí teniu unas terras qu'afrontavan, *de parte Orientis ad Sancta Maria qui est in littore Maris, de Meridie... de Occiduo in collo de Enforcads, de Circii in montes de ipsa Erola*, any 23 d'Enrich, ó siga el 1053.

Lo que crech que no trobareu may és el nom de Tibidabo; nom qu'em sembla va naixe en temps molt baix.

Donem are una última ullada á la nostra serra, y anèm sen del mont de l'Osa al de l'Erola, d'aquest al dels Agudells, y, si desde *Coll sa Erola* y de *Cell de Finestrelles* havem donat un adeu al Montserrat y al Montseny, baixem per las Agulletas á la *vall d'Orta*.

Aquesta vall no la trobo ab el seu nom vulgar fins el sigle XI: abans sona ab un nom original: ab lo nom d'*Auro invento*, lo qual ens diu qu'en lo temps antich, ó del qual parlem, se deya *vall d'Or trobat*; de modo qu'el nom d'avuy no ve de cap *orta*, sinó d'*Or-t-rovat*.

Lo terme d'*Auro invento* surt en un pergami de l'any 988, ó siga el 38 del comte Borrell, ab referencia á mitja mojada de vinya situada *ad Auro invento infra vineas Sancti Cucufati*. Per estar debaix, *infra*, de las vinyas de

Sant Culgat, està dit que las vinyas de dalt de Sant Culgat nos senyalan las vinyas de la montanya y del monestir de dit nom, situat á l'altra part de las montanyas de l'Erola, Agudells, etc.

Aquest terme d'*Auro invento* un altro pergami de l'any 994 del comte Borrell l'especifica aixís: *Auro invento sive de ipso Cucullo, sive de Sancto Andreo vel in terminio de Provincialis.*

Cucullo traduheix nostro puig. ¿Quin puig era aquest, que bastava esser anomenat com tal per esserho al temps la vall de l'*Or trebat*?

Un pergami de l'any 1034, el 110 del comte Berenguer Ramon I, diu *Auro invento sive de Pugio de Majer*. Donchs ja sabem qu'el *Cucullo*, ó puig de l'any 994, és el puig de Majer de l'any 1034. Las afrontacions són interessants, puix nos fan passar, per tramontana, pel torrent que discurreix per *Pera punnes* fins á *Parets Primas*, prop de *Torre Blanca*; per llevant nos trobem ab lo *Puig de Majer*, d'ahont, prenent la *strada qui pergit prope Auro invento* y va fins á la porta de Barcelona, nos porta á ponent, ó siga al *Cucullo* antich, al *Puig Vell*.

Aquestas afrontacions distingeixen clarament *Auro invento* de *Puig de Majer*, y ademés nos donan enfront l'un de l'altro los dits puigs de Majer y Vell, aquell á llevant, l'altro á ponent; y com lo camí que surt de Barcelona passa per aprop d'*Auro invento*, no per *Auro invento*, dit s'està qu'hem de veure aquest camí en la nostra actual carretera á Fransa, ó á Vich, com se deya abans.

Una ullada al plano del pla nos porta tot seguit á Puig de Majer y á Puig Vell. Puig Majer se troba sobre Santa Eulalia, Puig Vell enfront, és dir, la qu'avuy dihem Montanya Pelada.

Aquest nom de Majer prové del nom del seu propietari, ó del seu propietari més notat, lo qual nos ha revelat lo pergami 291 del comte Ramon Berenguer I, sent d'advertir que Majer, en dit document escrit Mayr, era hebreu. Mayr,

Majer, sona també Magert en lo pergami 384 del dit comte, y lo pergami 343 del meteix ens dona per vehí á un Guadamir *probi mauro* venent una mitja mojada de vinya á un tal Belliti Ruben, hebreu.

Puig Mair ens el dona un document de l'any 2 del rey Felip, pergami 275 del comte Ramon Berenguer I, com idèntich á Puig de Maranna, puix llegim en ell *in terminis de Pugio de Maier et de Marannano*; mes aquest document, essent de l'any 1061 ó 1062, lo qu'ens ensenya és el cambi toponomàstich, això és, com lo terme de Puig Mair pren lo nou nom de terme de Marunya. Sobre aquest terme se poden veure los pergamins 146 del comte Ramon Berenguer I, any 1054, en el qual se llegeix *in terminis de ipso Cucullo et de Marunnano*; los 169, 222 y 101, aquest últim lo primerament citat, etc. Com detalls topogràfichs sols trobem citats un *torrent* y una *carrera*. Com habitants ja havem fet notar qu'el districte prengué nom de l'hebreu Mair Ripsalone y que per allí estavan de vehinat el descendent dels moros Gondomir, l'hebreu Belliti Ruben, y ademés hi trobo dos Bofills, un Guillermo *Credo in Deum*, pergami 169, y altres noms qu'em semblan designar per aquella part un districte habitat per gent hebraica.

Auro invento s'ens dona també en lo sigle XI, pergamins 252 y 304 del comte Ramon Berenguer I, acompanyat del terme dels *vinyals*: *Auro invento ad ipsos Vinnals* diu lo primer, *Auro invento et de ipsos Vinats* diu lo segon.

Aquestos documents y altres pertanyents al terme de Vinyals, nos donan á coneixe un torrent, un camí y alguns dels noms dels propietaris del terme de Marunya, y entre ells, el pergami 113, á l'hebreu Bonavida, qui afegeix que la seva propietat està en lo *Vinnar de el Pontonar*.

Abans de baixarhi al Ponton, tornèmsen amunt, á la falda de la nostra serra, y veyem com s'anava especificant.

Un pergami del comte Ramon Berenguer I, de l'any 1045, el 78, nos parla d'unas vinyas situadas *in territorio Barchinonense in locis vocitato ad ipso Cuculo vel Monterols*.

Lo nom de Monterols lo coneixem sols desde l'any 1037, pergami 9 del dit comte; y tots quants pergamins havem registrat per fixar el terme de Monterols, sols nos donan la seva situació com termenant tal qual vegada ab lo *Cucullo*: sols lo pergami 139 del comte Ramon Berenguer IV nos parla d'un manso situat en los vinyars de Sant Vicens de Seriano, qual manso tenia á llevant, per terme, un torrent qu'anava del manso de Pons Bernat Rosell *itur ad Monterols*.

Donchs si lo terme de Monterols anava de Sarrià al *Cucullo*, està clar qu'els Monterols són la serie de puigs ó de monterols que tancan el nostro pla per dalt, això és, los monterols del Coll, de Vallcarca, de D. Fernando Puig, del Putxet, de Sant Gervasi, etc.

Tornem al *Cucullo*, al Puig Vell, qual importancia topogràfica en el nostro pla nos van demostrant las referencias dels tèrmens en raport ab ell; y puix havem vist lo terme del Vinyar y lo Vimnay del Pontonar, diguem qu'el pontonar ó los pontonals havem de buscarlos també cap el Puig Vell, com nos ho ensenya el pergami 36 de Berenguer Ramon II, de l'any 1079, puix llegim en ell *super ipsum Cucullum anticum ad ipsos Pontonals*.

El *Cucullum anticum* havem ja vist com los documents nos lo donan situat en el terme ó vehinat de Provincials, tot lo qual nos ha portat á identificarlo ab la Montanya Pelada dels nostros dias. Però en los documents del sigle X los noms de *Cucullo*, *Cucullo anticum*, no sonan. En cambi sona molt un lloch ó terme anomenat *la Calvera*.

Trobem per primera vegada *la Calvera* en lo pergami 40 del comte Borrell, any 988. En lo pergami 44 de dit comte llegim *in termino de Provincialis, in locum qui dicunt Calvera qui es prope civitate Barchinona*. Indicacions semblants se poden veure en los pergamins 46, 47, 50, 54, 56. Los 66, 68 y 70, posan *la Calvera* en lo «suburbi barcelonès, en lo terme de Provincials.»

No tinch que recomenar la lectura de Du Cange per

fer notori qu'el nom toponomàstich *Calvera* significa mont nu, pedregós, puix tothom sab qu'en lo mont Calvari fou crucificat Jesús, y per aquesta rahó tothom sab quina és l'etimología de dit nom.

Donchs aquí tenim com és igual dir *Calvera*, com se deya en lo sigle X entre nosaltros, ó Montanya Pelada, com dihem avuy, pus un puig ó montanya nua és certament un puig ó montanya pelada.

Calvera, Cucullo, Cucullum anticum, són, donchs, los noms llatins de la nostra Montanya Pelada del sigle X y XI. Això demostrat, baixem d'ella y fiquemnos pels *pontons*.

Pel pergamí 6 del comte Ramon Borrell, any 995, coneixem una finca situada *in insula de Flumen Bisocii in termino de Provençialis opido*; pel 26 del meteix comte, any 997, en coneixem una altra situada en lo terme de *Provençialis in Insula Bisocii*; pel 25 ítem sabem lo nom de dita illa, puix llegim en ell, any 997, «pessa de terra situada *in territorio Barchinonense in insula Riroli que dicitur Bissocii*.» Mes lo pergamí 27 ens anomena una pesa de terra situada *in comitatum Barchinonense, in Provinciales, in locum ubi dicunt ad ipsa Calvera*, y una vinya qu'és *justa ipsa in Insulas que sunt ibi*. Y si això no és encare clar, pel pergamí 53, any 990, del comte Borrell, trobem unas terras situadas *in territorio de civitate Barchinona, in termino de Proventiales, in locum dicunt ipsa Calvera, a prope insulas de Bisaucio*.

Major prova de l'existencia d'unas illas situadas en lo terme de Provensals y prop de la Calvera no es pod donar; y com las pessas de terra y vinyas anomenadas dins ditas illas tenen, per aquiló, la *strada* pública, y, per mitjorn, las arenas del mar ó el litoral ó ribera del mar, tenim quant podiam necessitar per estar ben fixats sobre la naturalesa d'unas illas formadas pel Besós al desembocar en el mar.

Creuant lo camí ó carretera pública per ditas illas, trobem ja clara la necessitat dels *Pontons*; donchs, justificat plenament lo terme dels *Pontonars* ó *Pontonals*.

¿Direu que portem lo Besós fins á desembocar en lo peu ó poch menys de la Calvera, de la Montanya Pelada? Sí, certament; y aquí anem á veure resolta una qüestió de geografia històrica de l'època romana, un estat topogràfic de dit temps, y anem á justificar á un geògrafo compatrici fins are malmenat per haver escrit lo que no sols era veritat en els seus temps, sinó qu'encare ho era noucents anys després, això és, que desembocava el *Baetulo juxta Jovis montem*.

Lo *Mont Jovis* de Pomponi Mela és, donchs, la *Calvera*, el *Cucullum anticum*, y als seus peus desembocava el *Baetulo*, el Besós. Y com el *Baetulo* prenia aquest nom de desembocar ó passar igualment per prop dita ciutat, és consegüent que la boca major del *Baetulo* desemboqués prop el *Mont Jovis*, quan aquesta circumstancia nota Mela.

Aquesta boca major del *Mont Jovis*, y la menor de *Baetulo opido*, nos posan de manifest l'illa Rívoli, ó las illas del Besós abans anomenadas. Y dita boca major nos dona rahó de la Llacuna qu'ha donat nom á un barri del modern Sant Martí de Provencals, la qual trobareu dibuixada en tots los mapas dels sigles passats y part del nostre, puix dels seus últims sots per la part del Cementiri Vell jo prou m'en recordo, formada pel riu y las torrenteras de la vall d'*Ort trobat* y las arenas de llevant qu'anavan rublint el golf quarterari que va donar nom á Barcelona.

Y puix venim á parlar d'un estat geològic, ¿no ens hem de permetre una caboria per amenisar un poch l'erm d'aquest estudi? ¿No ens hem de preguntar per què la Calvera es digué, á més de *Montanya Pelada*, *Cucullum anticum*, ó siga *Puig Vell*? En altro lloch vaig dir que tal volta per havershi conegut runas de temple ó d'archs de la edat antiga. Mes lo qu'á mi em bull és la circumstancia que podeu veure acreditada en la fulla del mapa geològic d'aquesta provincia format pel sabi canonge Sr. Almera, y pel qual venim en concixement de la velluria de dita montanya, puix data de las primeras terras que sortiren

del fons dels mars primitius. ¿Sabian los antichs, per tradició, qu'el Mont Jovis de Mela era tant vell com ho ha provat el nostro savi canonge?

Deixemnos are de caborias y continuem la nostra excursió.

Sortim are per l'estrada romana de las *illas del Besós*, gracias als *pontons* que facilitavan el pas del Besós; nos despedim del *vinyar del Pontonar*, donem una última mirada á la Montanya Pelada ó Calvera, y, fent el nostro camí cap á Barcelona, ens anem distrayent mirant el rialler Rech Comtal, que segueix poch més ó menys paralel á l'estrada.

Del *Rego ó Regario* ne tenim noticias á contar de l'any 993: nos las ha conservadas lo pergami 70 del comte Borrell, qu'és de dit any. Després lo trobem citat en lo pergami 74, en los 71 y 116 del comte Ramon Borrell, y desde lo primer moment ens surt ja acompanyant la *via*. Mes precisa arribar al pergami 3 del comte Ramon Berenguer I, qu'és de l'any 1051, pera trobar un alou situat *in territorio Barchinonense ad ipso Rego de Barchinca prope ipsos molinos de Littoris Maris*. Donchs no podem duptar qu'el Rego de Provensals és el Rego de Barcelona, el Rego anomenat avuy, y ja d'antich, Rech Comtal, mereixent are notarse que si dit rech és comtal, si no l'obriren los comtes Wifredo, hagueren d'obrirlo los comtes Franchs.

Havem, donchs, arribat, acompanyats pel Rego, fins als molins de la mar ó de la ribera del mar; mes havem passat tant distrets desde l'illa de Rívoli, que no ens havem adonat del turó sobre el qual va aixecar Felip V el Fortupí en els nostros bells dias arrasat. ¿Es que no existia en aquell temps dit turó? En los mapas del sigle XVII figura ab més importancia de la que tenia quan lo coneguèrem, lo qual nos ha acreditat que no es tractava d'un senzill tossal.

Tornem, donchs, un xich arrera. Al sortir de la Llacuna... Emperò ¿existia ja la Llacuna? Conegudas las causas naturals que la formaren, nosaltros l'havem donada

per existent y l'havem trobada pel temps de la nostra volta, no en cap dels pergamins de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sinó en l'acta inventari aixecada en 987 per las monjas del monestir de Sant Pere per restablir los títuls de las sevas propietats, destruïts per los soldats d'Almanzor poch abans, puix en dit document s'anomenan 7 mojudas de terra situadas *ad ipsa Laguna Santa Maria o Santania* (1).

Deixant, donchs, la Llacuna arrera, continuem per la via que passava, naturalment com avuy, pel *Cloto de Zemel*. Això ho diu lo document de Sant Pere, el qual nos dona rahó del *Clot de la Mel* que tantas vegadas surt en documents de l'Edat Mitjana, més baixos del qu'are examinem.

Passada la *meta, limes, terminus*, que això vol dir *Cloto Clota* de Zemel, trobem lo *cucullo* ó turó del Fortupí. L'anomena lo pergami 93 del comte Ramon Borrell, qu'és de l'any 1009, qu'és una commutació que va fer Tedelinda, abadesa de Sant Pere, de dugas vinyas situadas in *Provincialis*, puix diu d'una d'ellas qu'està situada *ad ipso Cucullo prope ipso Cenobio*.

Are, donchs, arribem als molins de la ribera del mar, los quals sabem de certa ciencia que són los que tots havem conegut ab lo nom de Molins de Sant Pere, tot lo qual havem àmpliament demostrat en la nostra *Rodalía de Corbera*.

Desde els molins de la ribera del mar, si mirem cap á la montanya, veyem dalt d'un turonet molt aprop els monestirs de Sant Pere y Sant Sadurní, situats fora Barcelona; si mirem á llevant, á tret de ballesta trobem lo monestir de Santa Eulalia del Camp; si cap avall, cap á mitjorn la *Lavinera* de Santa María; si cap á la dreta, el burch comtal y las primeras casas de la vila nova de Barcelona.

Diu, en efecte, el pergami 94 del comte Berenguer Ra-

(1) En los pergamins sona á nostro coneixement per primera vegada en lo 198 del comte Ramon Berenguer I, any 1057, y dit s'està que no pugué formarse allavoras.

mon I, any 1032, de Santa Eulalia del Camp, *cujus Baselica sita est ante portam civitatis Barchinonæ in loco vocitato ad ipso campo*, qual camp ja compreneu vosaltros que no era altro que lo camp provincial, lo camp de la colonia romana perpetuat en lo terme de *Provincialis*, avuy Provensals.

Quinas eran las condicions topogràficas del terreno dels voltants de Santa Eulalia nos ho diu lo document del seu traslado dintre la ciutat, el document XVIII, publicat per en Villanueva en lo tomo VIII del seu *Viaje Literario*, puix allí es diu d'ella *situm est in locis aquosis et paludibus*.

Si are recordem que lo meteix en lo sigle X qu'en lo XI, pergamins 45 y 67 del comte Borrell, 4 y 144 de Ramon Berenguer I, que l'iglesia de Santa María *es litus maris, justa litore maris* (anys 989-1064), y que per 989 se parla de la *terra erma de Santa María*, mentres qu'encare en 1053-54, pergami 144 del comte Ramon Berenguer I, la veyem colindar per llevant ab la *Lavinera, ad ipsa Lavinera prope Barchinona*, és á dir, ab un lloch ó terra aquosa, palúdica, veyem com lo terreno pantanós, palúdich, format per las bocas del Besós y els torrents de las montanyas, arribava desde las illas del Besós á Santa María.

Santa María del Mar, iglesia situada fòra murallas, fòra de Barcelona encare pel temps de la nostra volta, era, com en lo sigle passat Sant Miquel del Port, l'iglesia del port de Barcelona, d'aqueix port qu'el marquès d'Ayerbe ha fet tornar terra y que com á tal li paga *gratis et amore Dei* l'Ajuntament.

Sortint dels Molins de la Mar y passant per devant lo burch comtal, *in burgo Barchinona ad ipsum Kastellum Comitalle*, qual castell ja sabeu era lo palau comtal, que més endevant fou lo palau real, iglesia de Santa Clara y Santa Agata (burch anomenat ja per l'any 990 en lo pergami 49 del comte Borrell), y tirant cap á Santa María, a travéssem lo *Merdansa*, torrent ó riera qu'anava á vuydar las sevas ayguas en la *Lavinera*, ó dalt del port, qu'allavoras pujaria, de segur, fins á dalt del Museu de l'Historia d'avuy, havent

conservat lo carrer d'en Tantarantana lo nom de *Merdansa* fins lo sigle XVII, com haureu vist en la *Rodalia de Corbera*.

Sense dita circumstancia nos seria molt difícil buscar lo Merdansa barceloní, perquè lo primer document que d'ell tenim, de l'any 990, pergami 55 del comte Borrell, sols ens anomena unas casas situadas *foris muros Civitate Barchinena ubi dicitur Mordanciano*, quals casas tenian per llevant lo *casal de Santa Cecilia* y per aquiló la *strada de Mordanciano*. Un altro pergami de tres anys després, el 72, encare és més incert; emperò, degut al pergami 77 de Berenguer Ramon I, ja sabem que fòra Barcelona, *in ipsos arcus*, hi havia un *torrente quem dicunt Merdantiano*; y, finalment, lo pergami 23 de Ramon Berenguer I, de l'any 1038, ens anomena un hort situat *in Burgo fosis muro civitates Barchinona prope ipso Merdantiano*. Donchs com lo *burch dels Archs*, lo *burch dels Archs antichs ó vells*, com diuen altres documents del temps, ens és conegut, puix avuy encare existeix, lo trobar en ell lo torrent Merdansa és cosa fàcil, primer per trobar en el seu linde la Riera de Sant Joan, que no és altra qu'el Merdansa, qual riera fou després conduhida per una clavaguera qu'encare existeix cap al carrer d'en Tantarantana.

Aquesta idea qu'are tenim del *Merdansa* us presentarà l'imatge de las aforas de Barcelona per la part de que parlem. Mirèmsela tot fent el nostro camí.

Dominant els burchs dels Archs y del Castell Comtal desde dalt del Mont Taber, en qu'està sentada la ciutat vella, rodejada per la muralla vella, la romana, gòtica y serrahina, puix tots aquestos pobles van posar en ella las mans, descobrim desde el nostro camí de Sant Pere avall á Santa María, las torras ditas del Mar, del castell ó palau comtal. Las casas del burch Comtal, del burch del Fosso ó Mercat, com diuen altres documents, afilerantse als costats del camí de Sant Culgat (Boria, Calderers, Portal Nou) y del *Merdansa*, ens privan la vista de la seva sortida pel por-

tal del castell comtal que s'obria al peu de l'Endevallada de la Presó.

De dita porta y camí avansava el camí y carrer de la *Basilica*, avuy Basea, que per corrupció aquest nom ha pres; el carrer que de dit portal anava á la Basilica de la patrona de Barcelona Santa Eulalia, ó siga á *Santa Maria del Mar* ó *de las Arenas*. Entre el *carrer de la Basilica* y el *camí de Sant Culgat* estava el *fosso*, el *mercat*, qu'anava á trobar el port, situació qu'el desenrotllo de la ciutat va anar reduhint fins portar lo mercat al Born y la Pescateria en la Plassa de Palacio y costat del carrer de l'Espasería.

La singular figura del carrer de la Basilica, l'àngul poch menys que recte que forma al trencar cap á l'Argentería, abans *carrer de la Mar*, ens fa veure el carrer de la Basilica, en el sigle X, enganxat ab la muralla y dalt del Tabor, sense baixar encare al mercat las sevas edificacions desde que quedavan enlayre allí ahont trenca per anar á la Basilica, que, com sabeu, no era la d'avuy, tenint l'antiga el seu àbside en el carrer de l'Espasería y el seu front en el Fossar de las Moreras.

Aqueix carrer de la Basilica, enganxat á la muralla, continuava cap al Regomir pel carrer avuy del Correu Vell; mes desde el camí que fem de Sant Pere á Santa Maria no podem dar més especificada noticia. Tirem, donchs, més avall, y vejem lo nou paisatge de la part de Santa Maria.

Aquí devant de Santa Maria se hi aixecavan allavoras el *Puig de las Falsias*, qual puig no trobo en documents fins el sigle XIV, y en los del següent l'*illa de Mayans*, lo primer ocupant l'actual Plassa de Palacio y part de la Llotja, y la segona á l'entrada de la Barceloneta en el Rebaix. El *Puig de las Falsias*, si recordeu una cita qu'en Pròsper de Bofarull fa en els *Condes vindicados* (volum I, plana 151) d'un document de l'arxiu de la Catedral, en el qual se cita una finca en el *cucullo ad ipsum postum*, el podriau veure en el *cuculo* de dit port; mes, examinat dit do-

cument, qu'és el número 374, foli 159 del volum IV del *Llibre d'antiquitats* del dit Arxiu, se veu qu'estem en la divisoria de las ayguas del pla ab las del Llobregat, y qu'el *Port* és el *Port* de l'altro costat de Montjuich y no el de Santa María, puix se donan de la dita finca las següents afrontacions: *De aquilonis in strata qui pergit de Barchinona ad Portum. De meridie in alia strata qui pergit ad Barchinona rel ad Lubricato*, etc. Quedan, donchs, per trobar els documents qu'ens anomenin el puig ó *cucullo* del Port ó de las Falsías, y l'illa ó illas que per aquell entorn hi haurian.

Continuant la nostra volta sense entrar á Barcelona, quasi destruïda allavoras per Almansor, seguint la ribera del mar si voleu, passarem per el *Burgo foris muro... a parte Regumir*, qu'ens dona á coneixe el pergamí de l'any 1015, ó siga el 113 del comte Ramon Borrell, en el qual se tracta d'unas casas que tenen per ponent, per vehí, *la strada publica qui inde gredit per calce de ipsa mura*, pujada y carrer ó camí pel peu de la muralla qu'ens indica qu'ens trobem entre el Regomir y Santa María.

Avansem, donchs, un pas, y veurem la *Porta Regumiro*, de qu'ens parla lo pergamí 8 del comte Berenguer Ramon I, de l'any 1017 ó 18, en mitj de dugas altas torres. Per aquesta porta sortian los mestres d'aixa de la nostra ribera, puix allí, al peu del Regomir, entre el Regomir y el Puig de las Falsías, estava la Dressana nostra, com ho havem demostrat en la *Rodalia de Corbera*, perpetuantse aixís la Casteria romana, qu'encare avuy se pod seguir en lo que d'ella ens ha quedat.

Al sortir del burch del Regomir creuarem una riera que debia passar pel carrer dels Còdols, puix aixís se deya la riera dels *Codolells* ó *Cagalells*, corrompuda la paraula, que no és altra que la riera d'en Malla, qu'anava per la Rambla avall fins á desembocar en el mar; y costejant aqueix mar ens en anirem fins á l'iglesia del Pi, situada igualment fóra murallas, y, com la de Santa María, també en la platja, puix per l'any 1068 llegim en lo pergamí 396

del comte Ramon Berenguer I qu'una pessa de terra estava *secus Ecclesiam Sanctæ Mariæ de ipsa Pino ad subcentric-nalem plagam*. La pessa de terra llindava per mitxjorn *in ipsa Arena*, y aquest és lo nom antich de la Rambla, puix aquest és l'àrabe *Ramla*, que tradueix aquell. Donchs lo curs de l'*Arena* ó *Areny*, com tal vegada es deia allavoras, lo podem seguir desde el Pi anantsen avuy cap lo carrer d'en Fernando; mes, recordant allí que la plasseta que fins aquest sigle hi havia devant la Trinitat se deya *de las Arenas*; que tot seguit surt lo *carrer de las Arenas*, y que part del carrer dels Escudellers en l'antich se deya igualment *carrer de las Arenas*; y que per aquest Areny anem á parar al *carrer dels Còdols*, nom de la riera; ó, si no ho volem aixís, recordeu que dihem *còdols* als palets grossos de las rieras.

Una vegada aquí, continuem la nostra excursió ó la volta del pla de Barcelona, prenent are pel camí que sortia de la porta del Castell Nou, que ja sabeu estava sobre la porta de la ciutat qu'obria al peu del Call; y tirant avall passem per devant del monestir de Sant Pau, pujem al monte Judaico passant pel costat del lloch anomenat *ad ipso Circulo*, «círculo» que per en Manel de Bofarull no podia esser altro qu'el *camp judiciari*, y anem al port, camí qu'havem fet portant per guía lo pergami i del comte Borrell, corresponent á l'any 965. Aquest camí encare avuy existeix. Es el que passa per Santa Madrona y va á parar á Nostra Senyora del Port.

Com ja us he dit qu'á mi em tocava anar sempre depressa, no em puch are tampoch entretenir excursionejant per la montanya dels juheus, ni tant sols puch donar una vista al seu fossar, puix per acabar la volta, per pujar á la montanya de l'Osa, encare tenim molt que fer.

Nostra Senyora del Port, com és ben sapigut, fou dedicada á 16 d'Octubre de l'any 1030, donchs en lo sigle X no existia. ¿Existia lo castell del Port en lo sigle X? La més antiga noticia per mi recullida és de l'any 1058, donchs

més de mitj sigle són massas anys pera donarlo per existent. ¿Y el port existia en lo sigle X?

El pergamí 126 del comte Ramon Berenguer I ens parla d'uns alous situats *in comitatu Barchinonensis, in terminio Provensiana vel de Spodola*. Orientemnos. Llindavan dits alous, per ponent, ab la mar, per mitjorn ab el Llobregat, per llevant ab el camí que va á Santa Eulalia de Provensana, y per aquiló ab el coll dels Forcats ó Penjants, avuy de las Forcas. Aquets llindars ja compreneu que no són vehinals, sinó generals, d'aquells dels quals ens hem permès donar la volta al pla ab una volada. Però aixís y tot, estem segurs de trobarnos en lo qu'avuy dihem pla del Llobregat.

Donchs dit pla, situat en lo terme de Santa Eulalia de Provensana, que ja compreneu que Provensana, com Provincials ó Provensals, és tot hu, y no fa més que presentarnos per l'altro cap el *camp provincial de la colonia romana Barcino*, es deya també *Spodola*, és dir, un nom que per estrany ens dona l'alto.

¿Qu'havem d'entendre per *Spodola*? ¿Hi hà que corretjir lo pergamí y llegir *Spondola*, *Spondalia*? En aqueix cas tenim una indicació precisa de port, puix *Sponda*, diu Du Cange, vol dir *dique, quai*, és dir, moll.

Una altra indicació de l'existencia d'un moll tenim tal vegada en l'esmentat pergamí 8 de Berenguer Ramon I, de l'any 1018, puix á l'anomenarse unas terras *justa ipso Stagno prope litus maris*, dona á las meteixas, per mitjorn, per vehí, el *crepidine ipso Stagno*. Aquest *Crepidó, reparo, defensa, contrafort pera contenir las ayguas*, pod significar, com diu Du Cange, també *moll d'un port*. Donchs és molt possible qu'en el port natural qu'els temps moderns formaren en lo golf del Llobregat los arrastres del riu y las arenas de llevant s'hi fessin algunas obras per facilitar el comers del Llobregat ab Barcelona; però may havem de creure qu'allí estigués lo port de la nostra ciutat, com no siga pujant als comensaments de l'història.

L'existència de l'Estany del Port, qual estany va arribar fins el nostre temps, ens queda indeterminat en lo pergami 8 de Berenguer Ramon I. Es podria dir qu'havem aplicat pura y simplement lo qu'en ell se diu d'un estany al del Port; però no coneixentne l'altre, tot dupte desapareixerà acudint als documents de l'època, que d'ell ens parlaran baix un nou nom, un nom que fou segurament lo qui primer vingué á reemplaçar el de *Spondala*.

Llegim en un pergami de l'any 1000 que tracta de la venda d'unas terras (y de pas notem quina por havian de tenir dels cataclismes milenaris los nostros passats quant en la compra-venta de terras se n'ocupavan), qu'és lo pergami 50 del comte Ramon Borrell, que ditas terras estavan situadas *in territorio Barchinonense in terminio de Bannolas* ó Banyolas; mes per dit pergami, sols citat per demostrar la contemporaneitat de la toponomàstica d'aquell lloch, no podem venir en coneixement de quin Banyolas se tractava, és dir, de quin estany, puix ja sabeu qu'en dit temps *bannolas*, *banyolas*, *banyuls*, *banyeres*, valian tant com *estany*.

Veyem, si no, lo pergami 63 de l'esmentat comte, y veurem com se donan per vehins d'unas terras situadas en el terme de *Bagneolus* els següents: el *segari de Amalavigia*, el de *Lubrigadello* y la *Paradura*, qu'hem de corretgir dihent *Paratura*, ó siga *Piscaria, locus ad piscandum paratus*, com ensenya Du Cange, donchs la *Paratura qui pergit ad Lubrigadella*, y qu'aquest terme tenia el mar al mitxdia, ho ensenya el pergami 54 del comte Ramon Berenguer I, qu'ens fa saber també qu'en dit terme passava una *strada publica*, qual *strada publica* diu qu'es deya, el pergami 85 de l'esmentat comte, *strada de Bagneoli qui pergit ad Barchinona*.

Donchs l'estat palúdich d'aqueixa part de Barcelona ó del seu pla qu'ha arribat fins al nostre temps, existia ja en lo sigle X, lo qual contribueix á la prova de que no havem de buscar per allà *port* algun, sinó á lo més el record d'un

port junt á la boca del Llobregat pel temps en que dit riu pogué tenir importancia comercial.

Sortint del pla de Banyolas, ens en pujem al *Coll de las Forcas*, que ja ens dona á coneixe lo pergami de Spadola, y qual coll ab dit nom persevera; l'emprenem cap á *tesseros albos*, com diu l'escriptura de Sant Pere, puix fins anys després no surt lo nom de *petras albas*; y de *tesseros, albos* ens en pujem fins lo cim de la montanya de l'Osa, y desde tant bell observatori dirigim una última ullada als *tessarics albos* qu'acabem de deixar, donem vista al *collo de valle vitraria*, admirem l'enlayrat puig de l'*arcola Sancti Cucuphati*, y, baixant la vista, la passejem cap *collo de orta et usque ad fenestrellas*, y per *monte de Cannellas* l'arrastrem per ferla descansar dalt del punxagut *Montem Cathanum*, d'ahont la portem á la petita y també punxaguda montanya del peu del mar, qual nom sona en llatí del temps, *Montechato*. Mes abans de baixar de l'Osa saludem als pobles vehins y amichs nostros: á *Bitulona* y á la *villa vocitata Columbario*, que debia esser lo nom primer de Sant Andreu; al villarúnculo de Sant Martí de Provencials, y la *Fortitudine*, ó fortí que per allí hi havia en defensa del pla ó del pas dels Pontonars; á la *villa Piscina*, que tots coneixem com á *Santa Eulalia de villa Piscina*, entre Sant Andreu ó Columbari ó Palomar y Orta, si bé tal nom de *villa Piscina* tal vegada el debem á una mala lectura, puix qu'en l'escriptura de Sant Pere, que tots aquestos noms ens dona, lo qu'en veritat llegim és *villa jusana*, lo qu'ens faria referencia á una *villa alta*, que no podria esser altra qu'*Orta*.

Saludem en el *valle Blandino* al cenobi *Sancti Gervasio*, y, finalment, dihem adeu á la *villa de Sanctos*; tirantnos avall de la montanya, passem per Sarrià, *Soriano* y *Serriano* en l'any 1019, *Sirria* en l'any 1067; y prenent pels *Arens* de per allí, és dir, per las rieras, ens en anem avall, passem per la de *Mogoria*, pergami 45 de Ramon Borrell, any 999 ó 1000, per el *Fuo Torrente*, ahont trobem agermanats

jueus y cristians en las casas dels seus vehinats; y pels camins que ja havem vist anavan de Barcelona al Llobregat, baixem fins al Pi, d'aquí entrem á la ciutat per la porta del Castell Nou ó Vescomtal, y tirant sempre dret trequem pel carrer de las Pedras ó dels *Pereys*, y, pujant fins dalt dels capitells del temple de la romana Barcino, donem punt y fi á la nostra volta per donarnos un bon descans ab los benvulguts amichs qu'ab nosaltros han vulgut donar la volta al pla de Barcelona á fins del sigle X.

SALVADOR SANPERE Y MIQUEL

CASTELL DE LA ROCA DEL VALLÈS

(Continuació)

Al illustrissimo e virtuosissimo lo Senyor D. Johan Primogenit Daragó e de les dues Sicilies.

Illustrissimo e virtuosissimo Senyor. Per mossen Marti Johan de torrelles havem reebuda una letra de XXII del corrent mes, per causa del armament de la nau den pla. A la qual Sr. responem. Com present, e intervenint lo dit mossen Marti Johan Torrelles nosaltres havem congregats los Caps de les Cinquantenes de aquesta Ciutat e los havem emprats de part de vostra altesa sobre lo armament de la dita nau usant de totes aquelles bones induccions e persuasions que havem poscut per conduir aquells, en satisfer al servey demanat per vostra S.^{ia} harem haudes respostes de alguns pero per esser la felicissima venguda de vostra altesa tant presta ocupats de les coses ques han apreparar per aquella havem delli-berat sobresseure en la dita empre maiorment que confiam que la providencia de vostra Illma persona fara gran benefici en obtenir aquella segons de aquestes coses a bocha mes amplement informera lo dit mossen Marti Johan Torrelles V. Illma persona la qual etc.

Scrita en barchinona a XXVI de Agost del any MCCCCLXVII.

De vostra Illma persona devots serridors: los Consellers de Barchinona.

Molts serian los serveys prestats per Torrelles en el seu càrrech de Capità General de l'armada y altres, puix qu'á 10 de Desembre de 1467 lo Primogènit Llochtinent li confereix l'important títol de Baró segons las consuetuts de Catalunya. A l'ensem li otorga perpetuament lo mer y mitx imperi, la jurisdicció civil y criminal alta y baxa, y tots los drets competents ó pertanyents á la Corona dins lo terme del castell de La Roca, encare que fossin servituts reals ó personals, rústigas y urbanas; *et omnes et singulos census decimas dominia utilia et directa lezdas pedagia mone-*

tatica invenciones pacem et guerram hostem et cavalcata[m] et illorum redempcionem tollas forciat et questias necnon aquas rivis fontes et flumina aqueductus piscaciones venationes minerias et jura earundem potestates imperia dominaciones et superioritates. Et insuper molendina macella montes valles et plana et alia quecunque jura dicto Domino Regi genitori nostro nobisque competencia (1).

Finalment, l'autorisa pera celebrar dugas firas en lo mes de Juliol, la primera en lo dia de Santa Magdalena y la segona en lo de Santa Agna, axí com que puga celebrar en las plassas ó llochs del castell que creguí convenient, un mercat en lo dimecres de cada setmana.

En virtut d'aquest nomenclament de Baró y preeminencias expressadas, los habitants de La Roca quedaren subjectes per tercera vegada á la jurisdicció dels seus senyors, contrariant precedents privilegis dels passats reys d'Aragó, segons ne tenim donat compte, axí com també la garantia de certs censals morts venuts á Barcelona.

Considerant poch justa l'anterior concessió, seria revocada als pochos mesos pel Llochtinent. Ho despenjem de dugas cartas dels Concellers, datadas á 1 de juliol de 1468, y del tenor següent (2):

Al Illmo e virtuosissimo lo Senyor don Johan Primogenit de Arago e de les dues Sicilias etc.

Illmo e virtuosissimo S.^{or} informats som que en vostre sacre audiencia serie stat vist e clos la donacio feta per V. S. a mossen torrelles de la jurisdicció del Castell e terme de la Rocha no haver loch e la sentencia esser ja ordonade e solament reste publicar. E crehem S.^{or} sia stat vist sanctament e be. Car per los dos contractes de censals venuts an aquesta Ciutat ab special obligacio e assignacio de les rendes e drets de la Ballia general a gran servey de

(1) *Gratiarum 2 Locuntenentis Renato de Anjou Pars II: Registre Intruso, foli 66 (Arx. Ar.).*

(2) *Letres closes: 1462-1468 (Arxiu Municipal de Barcelona).*

la Maïestat real e V. e conservacio del real patrimoni es expressament lavada potestat e facultat al Sor Rey e a vos S.^{or} poder donar vendre ne en altre manera alienar res que sia del dit patrimoni. Suplicam per tant S. a vostra clemencia havent per ben recomenats los fidelissimos vassalls del dit Castell e terme de la Rocha los quals desijen star sots lo suavissimo domini del dit S. Rey e vostre manar al vicicancellor que totes excepcions postposades promulga la dita sentencia e faça e administre als dits homens prompte justicia. E sera cosa S.^{or} per lo gran interesse que aquesta Ciutat hi ha per conservacio dels dits contractes de censals ho haurem a summa gracia a vostra Illma persona la qual etc. Scrita primer die de juliol del any MCCCCLXVIII.

De vostra Illma persona devots serridors: los consellers de Barchinona.

Al molt magnífich e de gran providència misser Gaspar vilana doctor en quiscun dret Conseller e vicicancellor del S. Rey.

Mossen molt magnífich e de gran providencia. Informats som que sanctament e deguda seria stat clos en sacra audiencia real la donacio feta per lo Senyor Primogenit a mossen torrelles de la jurisdiccio e mer e mixt imperi del castell e terme de la Rocha no haver loch. E esser ja ordonada la sentencia e no restar sino publicar aquella. Per la qual nos es fet report haveu ja rebudes L lliures en paga prorata de LXX lliures que es lo salari e que de les XXV lliures vos ha feta dita mossen barthomeu font altre de nosaltres consellers. Pregam vos per tant mossen molt magnífich que per sguard e intercessio de aquesta Ciutat e nostra e per lo gran interesse que la dita Ciutat en aço ha axi per la conservacio dels dos contractes de censals que aquesta Ciutat ha sobre la Batlia general dels quals vostra gran saviesa es be informada com en altre manera per lo deute de justícia al qual sots tengut e obligat vos sia placent haver per ben recomenada la justicia dels dits homens publicar los la dita sentencia. E sera cosa ho haurem a gran complascencia a vostra magnificencia la qual la divinitat etc.

Scrita primer die de Juliol del any MCCCCLXVIII.

Los Consellers de Barchinona a vostre honor aparellats.

Reduida la ciutat de Gerona á la obediencia de Reyner d'Anjou, partí d'ella lo Duch de Lorena (16 de juny de

1469), deturantse á dinar en lo castell de La Roca, en qual trajecte va emplear mitja jornada. Aquí l'esperavzn Pere Buçot, Miquel dez Pla, Mossen Muntfort y altres cavallers catalans, partits de Gerona la vigilia, qui van pernoctar en dit Castell (1).

Lo diumenge 16 de juliol de 1469, en una molt concorreguda *llissa o camp clos* hagut en lo Born de Barcelona, entre Pere de Sent Steve y Sanxo de Saravia, Martí Joan de Torrelles hi figurà com un dels *faells* del camp (2).

Pera poguer avisar als pobles del Vallès la proximitat ó vinguda d'exèrcits enemichs, s'havia establert un servey de guaytas ó vigilancia desde lo cim de Sant Llorenç del Munt fins á las montanyas del Papiol, baix las ordres del capità de Tarrassa Joan Pons dez Papiol, militar esforçat, qui en 1464 havia hagut á son càrrech la Capitanía y govern de l'Abadiat de Montserrat. Devian contribuir en la prestació d'aquest servey tots los pobles del Vallès, per torn. Mes, á despit de la disposició del Llochinent, aquestos se feren lo sort, obligantlo á dictar altra ordre (16 de Setembre de 1469), imposant la multa de 20 florins d'or als qui rehusessin turnar en dita guayta. Un d'aquestos pobles fou La Roca. Vegis en quins termes ve concebut dit manament (3):

Infant don Joan etc. Als feels de la maiestat del dit Senyor Rey e nostres Los jurats e prohomens de les viles Castells parroquies Lochs e termes de Robi de Castellbisbal del papiol de sant Cugat de sant Merçal de Sabadell de barbera de Ripollet de Moncada de mollet de santa perpetua de Martoreyas de Muntornes de Muntmalo de palou de vilanova de la Rocha de muntbuy ab les sues parroquies de granolles e de totes les franqueses de Cardadeu de vilamaior de Linas de lissa iussa de gallechs de palau solita de

(1) *Pere Joan Ferrer, militar y senyor del Maresma*, nombre IX.

(2) *Dietaris de la Diputació* (Arx. Ar.).

(3) *Exercitum i Locutenentis Renati de Anjou*: Registre 53 Intruso, foli 82.

sant ygua de Caldes de muntbuy de santmenat de Castellar de sant fost de Cabanyes e de parets e a quiscun dells salut e gracia. A memoria hanem nos en dies passats per donar orde a la bona custodia e defesa de totes aquexes provincies de lobreguat e de Valles. E encara per ço que enemichs alguns en les dites provincies amagadament o en altra manera sens esser sentits entrar no poguessen ne aquelles offendre ab digesta e matura deliberacio del Sacre consell Reyal et alias haver prorehit ordonat e a vosaltres expressament scrit e manat que de les Roques de sant Lorenç fins al papiol fossen meses e stiguessen quiscun die e nit bades scoltes e guaytes Les quals volguem e ordonam fossen per vosaltres dits jurats e prohomens de les damunt dites riles Castells Lochs termens e parroquies o per quiscun de vosaltres per successives diades elegides ordonades e pagades donant e cometent sobre aço special carrech commissio e poder al amat e feel de la prefata maiestat Reyal e nostre an Joan ponç deç papiol donçell e Capita de la vila de Tarraça. Vosaltres empero aço no obstant sempre e fins asi haveu diferit e contradit ordonar e pagar segons eren tenguts les dites bades guaytes e scoltes en gran vilipendi e neglecte de nostres Reyals letres e manaments e evident perill de les damunt dites provincies. E axi per causa e culpa vostra ha convengut al dit Joan ponç deç papiol per complir e exequir nostres manaments e ordinations de ses propres peccunies e sustancia Loguar e pagar fins aci homens qui hagen fetes e continuament fassan les dites bades guaytes e scoltes no sens gran dan e despesa sua E per ço es stat a nos humilment suplicat volguessem de nostra benignitat e acostumada iusticia per indemnitat de les dites provincies en aço degudament prorehir. E axi nos desijants segons se pertany provehir a la seguretat e bona custodia de les demunt dites provincies et alias ab expressa e matura deliberacio del dit sacre conçell Reyal de nostra certa sciencia e expressament a vosaltres e a quiscun de vosaltres ab tenor de les presents diem e manam que reebudes les presents tota altra contradicccio cessant fahent entra vosaltres degut tall e compartiment doneu e pagueu al dit Joan ponç deç papiol ço es quiscuna univrsitat e parroquia de vosaltres lo que li tocara per porrata a pagar per los mesos e dies que haveu cessat e differit trametra als lochs acostumats les dites bades guaytes e scoltes per ausencia de les quals al dit Joan ponç ha convengut logar pagar e trametre altres homens per fer les dites bades e scoltes e daquiavant sens altra dilacio e o contradicccio quiscun die

queus tocara la tanda e manat vos sera quiscuna universitat de vosaltres trametra als Lochs assignats e a vosaltres ordonats dos homens de quiscuna parroquia pagats per aquell dia e nit per fer les dites bades guaytes e scoltes acostumades. E aço per cosa alguna no differiau o en res dilateu per quant haveu cara la gracia del Senyor Rey e nostre e la pena de doscents florins dor per quiscu e per quiscuna vegada desigeu no incorrer. Com nos a sobra abundant cautela o en cas que en aço contrafer volguesseu ço que presumir no volem de la matexa sciencia nostra certa e expressament e sots consemblant pena diem cometem e manam als veguers e sotsveguers de Barchinona e de Valles e a qualsevulla batles de les provincies damunt dites de lobregat e de valles e encara a qualsevulla algutzirs capitans porters e verguers e a tots e sengles altres officials e persones vassalls e subdits al dit Senyor Rey e a nos e als Loctinents dels dits officials al qual o als quals se pertangue que en tal cas en los bens besties fruyts rendes drets e coses de quiscuna universitat de vosaltres facen prompte e rigida exequció fins a integre solucio de la dita pena e satisfaccio del dit Joan ponç de xapiol e dels salaris de les dites bades e scoltes per ell posades e altres messions e despeses per ell per la dita raho fetes e sostengudes. Datum en Barchinona a Setze dies del mes de Setembre en lany de la nativitat de nostre Senyor Mil CCCC Sexanta Nou.

Jehan ✠.

Tenim esmentat en *Pere Joan Ferrer* (capítul X) que, trobantse aquet militar á Tarrassa lo 8 de Maig de 1470, atenent á la justicia dels clams axecats pels seus habitants, puix no rebian ajuda en la prestació d'aquestas bades y escoltas en lo Sant Llorenç del Munt, escriu als Concellers de Barcelona pera que proveixin sian obligats á ferho. En la carta, que allí insertem íntegrament, se diu com los de Tarrassa amenassan ab no prestar més dit servey *si les altres parroquies ordonades per lo Sor Primogenit, segens apar per provissio, no contribuexen en la despessa e tall.* No sabem com acabá aquesta passibilitat dels pobles del Vallès en lo que era de publica utilitat per la regió.

En aquest temps Torrelles exigia un dret de pas ó peatge á tot lo bestiar transitant pel terme del seu Castell.

Axí fou que, fent pagar un porch en concepte del dit dret al ciutadà de Barcelona Joan Maestre á l'aconduir los seus remats á la Ciutat, ab lo que vulnerava los drets de ciutadania, los Concellers acudiren en queixa al Primogènit Llochtinent, y aquest, en data de 14 de Janer de 1470, disposa se restituesca á Maestre (1).

Benet de Torrelles, *frater germanus* de Martí Benet de Torrelles, y, per lo tant, oncle de l'actual senyor de La Roca, obté de l'Infant Llochtinent, lo 19 de Febrer de 1470, la donació de trescentas lliuras, ab las següents paraulas: *Tenore presencium et de certa nostri sciencia obtinendi videlicet ac etiam acceptandi et habendi omnia et singula beneficia, sive cum cura sint vel sine cura, usque ad summam tamen Trescentarum librarum juxta comunem taxam et non amplius ascendencia, que in parrochialibus Ecclesiis sive aliis quibuscunque infra tamen baroniam terras et dicionem prefati fratris vestri fundatis et institutis processum vel dccessum vaccare dinoscantur* (2).

(1) *Diversorum 6 Locuntenentis Renati de Anjou*, Registre 44 Intruso, foli 17 (Arx. Ar.).

(2) *Diversorum 6 Locuntenentis Renati de Anjou*: Registre 44 Intruso, foli 28 (Arx. Ar.).

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

(Seguirà)

SECCIÓ FOLKLORICA

NOTICIA MUSICAL DEL «LIED»

Ó CANÇÓ CATALANA

(Acabament)

VI

Los modos en què se desenrotlla la música catalana són dos: lo major y lo menor. Aquests modos provenen de las duas diferents posicions de la escala major y menor. S'anomena major la que conté en sa primera tercera, des de la tònica (suposem *do*) á la mediant (*mi*), un intèrvalo major, que en aquest cas és de dos tòns; y menor la que no més ne té un y mitj (de *la* á *do*).

Aquesta sola definició, que ordinariament se troba en la major part d'obras destinadas á l'ensenyansa, és, en concepte d'alguns bons preceptistas, molt deficient, y ho expliquen més dient que és veritat que la tercera de la tònica ja estableix la modolitat major y menor, y que ja li fixa per endevant la funció que exercirà baix lo punt de vista de la *tonalitat*; mes la quarta y la sèptima li són verament indispensables per acabarla de confirmar y comprovar en definitiva. Y molt més la sèptima nota, nomenada *sensible*, perquè per ella més que per ninguna altre se percibeix ab justesa la cayguda á la tònica, la qual essent un centre de gravetat armònica y melòdica, vers la qual se senten atretas las demás figuras musicals, nos dona la precisa tonalitat en armonía ab lo modo en què evoluciona.

Sens voler sentar ni remotament un principi fixo, diré que en la majoria de nostres cants los que estàn en modo major se caracteritzen especialment per ésser moguts, joganers, alegres, graciosos y brillants; y los qui, pel contra-

ri, pertanyen al menor, mostren notes dominants de llanguidès, lentitut, anyorança, tristesa, sentimentalisme y fins esperit religiós. Repetesch que no pretench que axò constituesca una regla general: en alguns lo que deixo expressat no té aplicació. No resmenys, en corroboració de lo meteix afegiré que fins avuy en totas las coleccions que he vist, ja publicadas, ja en poder de particulars, ó ja sentidas á muntanya, és de observar que lo modo està en gran manera influit per la essencia de la cançò, considerada baix lo punt de vista de la música, y quasi m'atrevesch á dir que també de la lletra.

La cançó popular, en lo que afecta á la modolitat en païssos estrangers, presenta singulars raresas dignes de menció. En Russia, quan lo poble vol expressar sentiments melancòlics, notas de dolor, ho fa en modo major. En Suecia y Noruega, pel contrari, ho fan en modo menor. Á abduas nacionalitats, riquíssimas en música popular, me permeto recomanar á tots los que l'estudi folk-lòrich de la mateixa los hi sia simpàtich.

En altres païssos ne coneixen, á més dels dos indicats, d'altres. Són aquests los modos grechs (1). Nosaltres, vuy per vuy nols podem presentar en un estat de pureza complerta. Potser que algunas melodías que tenim ne provinan: jo quasi no 'n dupto gens; mes la corrupció que han sofert naturalment pel temps y la influencia de la tona-

(1) Los modos grechs eran uns quinze. Rollin, á propòsit de axò diu que los antichs coneixian tres classes de modos que estavan á distancia d'un tò l'un de l'altre. Lo més baix s'anomenava *dori*, y era lo més propi per los cants bèlics; lo més agut, *lydi*, de destinava per als cants tristos; y lo *frigi*, qu'estava fet per á las ceremonias religiosas, ocupava un terme mitj entre los dos; de manera quels modos *dori* y *lydi* comprenian l'intèrvalo de dos tòns ó de una tercera major. Dividint aquet «intèrvalo se donà lloch á altres dos modos, lo *ioni* y *coli*, dels quals lo primer se colocà entre lo *dori* y *frigi*, y lo segon entre lo *frigi* y *lydi*; y,

litat moderna, fa en gran manera inapreciable sa modolitat primitiva. En efecte, en la curiosa é important colecció de Mr. Bourgault-Ducoudray (1), fa notar dit senyor las marcadas relacions existents entre la melodia popular bretona y los modos grechs. Tant sols n'exceptua dos, y són lo *lydi* y lo *mixolydi*, ab los que ninguna afinitat hi ha trobat. No axí Mr. Gevaërt, que al mostrar en una de sas mellors obras (2) exemples de modos antichs, nos en dona en melodias populars suecas escritas en modos exceptuats per Mr. Bourgault-Ducoudray, y axí mateix en los modos *hypcdori* y *frigi*, equivalent aquest últim á la escala de *la menor* sens accidents (nostra escala de *la menor* descendent).

Al insinuar més amunt que quasi no duptava que l'origen de la tonalitat de nostras cançons pervingués en gran part dels modos grechs, ho he fet sens exposar lo fonament d'aquesta creencia, sense donar una explicació

per últim anteposant las paraulas gregas *hiper é hipo* á cada un d'ells, s'en formaren deü més.

Los vuyt modos de l'iglesia, ó de cant-pla, són, en part, originaris dels modos grechs. Sant Ambròs, arquebisbe de Milan (374 á 377), n'escullí quatre per ordenar los cants litúrgichs, nomenantlos *autèntichs*, y eran lo *dori*, *frigi lydi* y *mixolydi*. Més tart, Sant Gregori (darrerías del segle VI.è) n'hi afegí quatre més, que denominà *plagals*, anteposant la paraula grega *hypo* (sota), á los ja mencionats.

M'ha semblat oportú posar las anteriors notas, puig al examinar alguns dels nostres cants, y en lo ques refereix especialment á modolitat, si senten á voltas com *desviacions* de la escala pura, sia en major, sia en menor. ¿Són fillas aqueixas desviacions d'una com derivació d'algun dels modos grechs? Jo opino que sí. Cal tant sols apreciar los intèrvals de quarta, ques caracteritzan ben bé per estar compresos en lo modo de ésser d'aquells.

(1) *Mélodies populaires de la Basse-Bretagne*.

(2) *Histoire et Théorie de la musique dans l'Antiquité*, declarada de text en varis conservatoris.

rahonable que l'autoritze, y que vaig á intentar, no sia sinó per vía de investigació. Al efecte, cal establir una comparació ab qualsevol nació que tinga veritable puresa en la tonalitat de sas cançons populars; per exemple, Russia. Aquesta nació, fins avuy, conserva la dels modos grechs, ó, mellor dit, la del cant pla, tonalitat religiosa que tothom sab que no és exclusiva d'aquest sol país, per quant, proveinent directament del paganisme grech, no deixà menys d'influir en l'Orient grech-rús que en l'Occident llatí. ¿Per què, tenint aquesta tonalitat un fondo històrich comú, se conserva pura en Russia, y en altres païssos, especialment en los llatins, no? La resposta és ben senzilla: per rahó del atràs en que's troban la majoria de sas provincies, ahont encare predominan fins costums de l'Edat Mitjana, essent refractaris á l'admissió de la tonalitat moderna, y per considerar aquest llegat de remotas generacions, com á una veritable essencia de lo qu'ells n'anomenan *element nacional*, del què n'estàn gelosos en extrem y decidits á mantenirlo á tota costa.

¿Y com no ha d'haver estat influida la cançó catalana per la tonalitat grega, si lo cristianisme (del qual ha procurat no apartarse may) s'ha encarregat sempre d'imposarla als païssos del Occident com formant part integrant de la seva liturgia? ¿Podrà la dita tonalitat desmentir son primitiu modo d'ésser, fins després d'haverse engalanat ab tot un còs de doctrina ahont hi han concorregut aparellats científicament tots los elements de la harmonía y del ritme?

Jo opino certament que no. Veritat és que la tonalitat moderna, al pendrehi carta de naturalesa, en aquest cas, ha fet destrossas de consideració, vulnerant son primitiu caràcter y preparant paulatinament lo cambi envers lo que representa avuy dia, especie d'adaptació feta á la sombra d'aquella, devegadas en las més deplorables condicions. Sens dupte que en las primeras fases las melodías populars havian d'ésser d'una hermosura major, perquè variant de lloch los semitons, com se sap que succeeix en la tonalitat

grega al mudar de modo, podian estar dotadas d'una diversitat de matissos que no té la escala fixa moderna. Naturalment, axò permetia trobar efectes nous, no estant subjectes á seguir una determinada construcció harmònica y melòdica, valla formidable que sempre s'oposa als fruyts d'una imaginació creadora.

Ajuda també á creure en la influencia que la tonalitat grega ha exercit en las cançons catalanas, la important particularitat que presentan algunas, çò és, que participan dels dos modos major y menor dintre del curs d'un mateix tema, com indicant molt debilitadament una primitiva major força d'expressió y colorit. Aquest sagell característich comunament se determina començant per lo modo major y acabant per lo menor.

Per fi, lo treball d'evolució soferit, puix que ben depurat no és altre, me sembla que és lo únich qu'ens pot servir per explicarnos la existencia dels especials giros que en punt á tonalitat presentan algunas de nostras melodías.

VII

En la part prosòdica de la cançó popular és ahont se troban menys excepcions que en las demás ja explicadas. Pocas vegadas desdiuen de las lleys que aquella li ha fixat.

Si la prosodia (1) és la manera regular de pronunciar cada una de las sílabas d'una paraula, és á dir, seguint lo que cada sílaba exigeix per separat, y considerant en ellas tres propietats d'accent, respiració y cantitat, no hi hà dupte que aquest conjunt, en sa aplicació á la música, ha

(1) La paraula *prosodia* té sa etimología en la sinèresis grega *para-to-adein* (acció de cantar). Marmontel porta tal volta massa lluny sa apreciació respecte de la prosodia, dient que la música fou qui donà sos números á la poesia, y que per medi del seu art perfeccionà y fixà la prosodia innacta á cada idioma.

de contribuir á trobar un resultat musical exacte, una coordinació que constitueca la total harmonía dels seus períodes, frases y membres.

Menys excepcions acabo de dir que ofereix la part prosòdica en la musical, per prestarse aquesta á dar solució á innumbrables entrebanchs que indefectiblement surten quant se tracta d'agermanar l'un y l'altre. Per exemple, ¿no li facilita la part musical per medi de las sín copas (1), dels lligats sobre notas iguals, dels valors irregulars, dels tresillos, dels retarts, suspensions y demés subtilitats, vast camp per á salvar los inconvenients que poden existir?

Pràcticament se pot demostrar aquesta afirmació. Agafem una cançó popular ben coneguda: *Lo noy de la Mare*. Aquesta melodia tant se canta ab lletra portuguesa (*Tanto bailei co-a ama d'o cura*) com en gallech, com en català. Las diferencias de son cant són insignificants: ben poch cambia d'un país á l'altre. Pel contrari, sa lletra y condicions prosòdicas varian notoriament ab l'idioma. Noremenys, la musica s'hi adapta perfectament, ab tot y existir diferencias en las sílabas, en los temps forts y fluixos y demés. ¿De quins medis s'ha valgut, sinó dels apuntats, perque fos una certesa la propietat ó purisme de expressió en l'idioma respectiu? ¿Còm ha estat produït aquest acabat maridatge, sinó per virtut de la facilitat de servirse d'ells?

Dingú ignora que per posar música á las paraulas és precis de primer observar duas grans condicions. La primera saberse compenetrar bé de l'assumpte objecte del cant, y la segona acertar en la creació d'idees musicals que responguen al mateix. D'aquesta doble operació en la pràctica ó en l'anàlisis de qualsevol troç de música popular ne naixen las dificultats prosòdicas. Ditas dificultats tenen llur assien-

(1) Enllaç de dos sons iguals, lo un dels quals se troba en temps dèbil del compàs, y l'altre en temps fort.

to única y exclusivament en l'accentuació de las paraulas. Una petita noció de la mateixa bé nos guiarà sempre que vullam vèncerlas.

En tota paraula composta de diversas sílabas, sempre n'hi hà una que és susceptible de detenció. Tal repòs és obra d'un accent que, com al més important de tots, s'anomena *autèntich*. La sílaba quel reb deu haverse de trobar colocada sempre sobre un temps fort del compàs, ó sobre la part forta d'un temps. *La Reyna: la*, temps flux; *Rey-*, temps fort y sobre lo qual descansa l'accent autèntich; y *-na*, temps flux.

Una semínima, y fins una corxera, reben la sílaba sobre la qual reposa l'accent autèntich, mentre que una mínima, ab tot y constar de més valor, atacada en temps dèbil, no el pot tenir.

Molt abundant és lo següent cas. En lo sincopat d'una nota veyem la sílaba llarga colocada en la primera part de la síncopa (que és lo temps dèbil) y la sílaba breu en la segona part (temps fort), no essent aquesta forma de notació un defecte, sempre y quant las duas notas restan lligadas directament.

Si succeeix que duas paraulas compostas d'una sola sílaba cada una se segueixen y se lligan la una ab la altra, és convenient detenirse en la segona; *las flors*: detenció en *flors*. Y si aquests monossílabs, en llur respectiu sentit, són contraris entre sí, la detenció és arbitraria. Se pot fer la prova ab qualsevol advervi.

Quant una sílaba enclou diversitat de notas, requereix, si porta l'accent autèntich, que sia ben llarga, y que si és possible se trobi com á penúltima sílaba de la paraula. En *ballava* és *-lla-*.

Y, per últim, una sílaba llarga se coloca generalment en lo mateix temps que la cadencia; però si sospèn lo sentit de la frase, no convé detenirshi. Únicament, en una frase complerta, la detenció té lloch en la última sílaba llarga, si enclou un sentit acabat, ó, al menys, lo fa presentir.

Sobre totes aquestes indicacions n'hi hà una d'important; y és que la accentuació de las sílabas pot variar constantment si nos atenem al sentit en què sovint s'expressan las paraulas. Aqueixa observació s'aprecia bé en frases imperativas, ó simplement en mots monossílabs. Y en prosodia musical és precis no detenirse fins allí hont hage quedat completat lo sentit d'una oració, no oblidant may que la música vocal és com una declamació cantada, y que, per lo tant, tot accident que s'interpose en son curs lògich, li perjudica la bona interpretació.

Abans d'acabar aquesta tasca, que solsament mon decidit amor á Catalunya m'ha mogut á fer, siam permès de transcriure lo judici autoritzadíssim que las melodías populars han merescut al cèlebre crítich Mr. Eduard Schuré, persona qual competencia en aquestas materias és ben reconeguda. Diu axí:

«Las melodías populars tenen una gran bellesa; són tant francas en la alegría com profundas en la tristesa; involuntariament fan venir las llàgrimas als ulls. Han despertat l'admiració dels més grans músichs, los quals han desesperat d'igualar sa conmovedora senzillesa. Tant és axò veritat, que son espontanias en las manifestacions del'ànima humana, tenen un atractiu indefinible, y que lo geni mateix no sab com reemplaçar. Aquestas melodías han nascut evidentment ab las paraulas, d'una sola inspiració. Se confonen també las unas y las altrás, que forman una unitat tant robusta, que és de tot punt impossible separarlas una vegada s'han sentit juntas. Las primeras notas de la melodía fan venir las paraulas als llabis, y recíprocament las paraulas pronunciadas prenen, sense que's vulga, la dolça cadencia de la melodía. És aquí hont existeix la veritable poesia lírica, la que penetra més endintre del cor, puix la música, més que totes las altrás arts, expressa lo inexpressable. Las melodías populars fixan en sas senzillas modulacions lo que hi hà de més íntim en lo sentiment del poble,

Las paraulas abraçan lo que hi hà d'universal en una emoció y l'eternitzan per la pensa; però la música expressa lo naixement misteriós, lo moviment instantani y la vibració interior. Tot pensament lirich surt d'un estat indefinit del nostre ser, que escapa als signes abstractes de la paraula articulada. La poesia no pot sinó ferlo pressentir; mes en la música, l'ànima s'explaya senceralement y comunica als altres lo ritme de sa vida, com la onada á la onada. Los que no han sentit cantar cançons populars no poden conceixe la força y la originalitat que reuneixen.»

En conclusió, repetesch una vegada més lo que ja he dit en altre lloch: que és precis recullir y estudiar nostra música popular, com més antiga mellor: son coneixement nos reflectarà lo geni de la rassa y donarà peu á l'art per contribuir á cercar l'estil propi del país, sa fisonomia y son temperament, fixant, baix lo punt de vista musical, una psicologia especial genuina del poble català, axí com ja la té per la lògica y la consciencia.

JASCINTO E. TORT DANIEL

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

- Per *La Veu de Catalunya: La reivindicació del llenguatge en la ensenyansa primaria*, per Sebastià Farnés. — Barcelona, 1892.
- Per D. Antoni Rubió y Lluch: *La Belleza y las Bellas Artes*, por D. J. Jungmann. — 2 volums. — Madrid, 1874. = *Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús*. — Volums III y IV. = *Lecciones de literatura general española*, por D. Rafael Cano. — Palencia, 1877. = *Programas de literatura clásica griega y literatura general española*, por D. R. Soriano. — Barcelona, 1888. = *Œuvres complètes de Xénophon*, par Eugène Talbot. — París, 1867. — Dos exemplars de *La Revista Equatoriana*. — Quito, 1892. = Varis números de *L'Excursionista* y de las *Memorias de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas*.
- Per D. Francisco Maspons y Anglès: *El Salario ó La salvación del obrero*, por D. F. M. de Aparicio.
- Per D. Frederich Bordas: Varis exemplars de *L'Excursionista*.
- Per D. Joseph Reig y Vilardell: *Estève de Corbera* (apuntes biogràfics), per lo propi donador. — Barcelona, 1892.
- Per la Academia de Jurisprudencia y Legislación: *Discursos llegits per l'Excm. Sr. D. Manuel Durán y Bas y per D. Enrich Lanfranco en la sessió pública inaugural del 20 de Janer de 1893*.
- Per D. Ramon Soriano: *Quinze lletres de cambi dels anys 1802 y 1803*.
- Per los Srs. D. Vicens Plantada y Fonolleda y D. Josep Payà: *Geografia local de Mollet del Vallès*, per los donadors.
- Per D. Francisco Carreras: *Un itinerari descriptiu de Catalunya*, per D. Tomàs Bertran Soler. — Barcelona, 1847. = Varis passaports dels anys 1828-1832, 1834 y 1837, y un document de l'any 1811.

Per D. Joaquim Mas: Trasllat d'un plet.

Per D. Joseph Soler y Palet: Varis goigs, estampas y aucas de rodolins. = *Catálogo de la Sección Eclesiástica de la Exposición Históricc-Europea.* = *Folleto respuesta al número 61 de «El Censor».* = Número 88 de *El Censor.* = Lletra d'uns antichs coros de la capella del Palau de Barcelona. = *Exclamaciones de un expatriado.* = Una carta particular de l'any 1569. = Tres fulls, de quatre planas cada un, d'una obra gòtica manuscrita, en pergami.

Per D. Joseph Galbany: Varis goigs, provinents de las excursions oficials á Rubí, Santa Perpetua de la Moguda y Santiga.

DONATIUS PER AL MUSEU Y COLLECCIONS

Per D. Lluís M. Vidal: Dos magníficas fotografías de las iglesias d'Agramunt y Covet, ab els seus corresponents quadros.

Per D. Ramon Huguet: Una caixa de fòssils.

Per D. Joaquim Mas: Una colecció de paper sellat antich.

Per D. Hermenegild Prats: Un calendari.

Per D. Ramon Soriano: Un mapa de Catalunya.

Per D. Enrich Masriera: Dugas pistolas d'arçó del si-gle XVII.

ACORTS Y GESTIONS DE LA DIRECTIVA

En lo dia 1.er de Janer va pendre possessió la nova Junta Directiva. Dit acte va revestir l'importancia propia qu'el distingeix, pronunciant lo president sortint, senyor Rubió y Lluch, y l'entrant, Sr. Maspons y Labrós, entusiasmas discursos, en los que varen manifestar el seu amor al CENTRE y el seu entusiasme per las ideas qu'informan la seva organisació.

Va acordarse en la sessió del 17 del propi mes oferir al Consistori dels Jochs Florals, y segons costum establerta en lo CENTRE, l'adjudicació d'un premi extraordinari pera los Jochs d'enguany. Dit premi consistirà en un exemplar ricament enquadernat de l'obra *Les Arts au Moyen Age et l'époque de la Renaissance*, per Paul Lacroix, y altro, també ricament enquadernat, de l'obra *Mœurs, usages et costumes du Moyen Age et de l'époque de la Renaissance*, del meteix autor, y el tema proposat es una *Monografia d'art ó d'història de la nostra terra*.

En sessió del dia 20 de Febrer va acordarse recullir firmes pera nombrar soci honorari del CENTRE á l'Excm. é Ilm. Senyor Bisbe de Vich, lo restaurador del monastir de Ripoll, á qui tant deu la patria catalana, pel seu verdader amor á las cosas de la nostra terra y els seus valiosos treballs pera que sigan conegudas las sevas bellesas artísticas.

Havent tingut coneixement d'haverse format á Madrid una *Sociedad Española de Excursiones*, va acordarse oficiar á la dita corporació dihent que s'ha vist ab satisfacció la fundació de l'expressat Centre.

S'acordà, en sessió del dia 14 de Març, manifestar á l'Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de Vich qu'el CENTRE regalarà al monastir de Ripoll la pila baptismal.

Ay tal ofici fou contestat per l'illustre Morgades ab la següent comunicació:

«Tinch rebuda l'atenta comunicació d'aqueix ilustre Centre oferintme, ab frases per cert inspiradas en altíssims conceptes de reli-

gió y de patria, una pila baptismal pera la Basílica de Santa María de Ripoll, qual restauració va Catalunya portant á cap per mon ministeri.

»Ab singular complacencia accepto aytal ofrena, no tant solament per la sua importancia, mes també per sa grata procedencia y pel significat qu'enclou; tot lo qual fa del donatiu un objecte perfectament acomodat aixís á la corporació qu'el realisa com al qu'es proposa la patria aixecant lo monument qu'ha de guardarlo.

»Perquè lo que principalment nos proposem tots ab la restauració de Santa María de Ripoll, verdader bressol de la nostra nacionalitat catalana, es fer reviure l'esperit religiós y patriòtic que l'alsà per primera vegada, després d'uns fets tant gloriosos que seràn sempre més motiu d'honrós orgull pera aquells qu'á cap los portaren, y fins pera els que sapiguem esser llurs dignes descendents. No hi hà ocasió més indicada pera inspirar aquest esperit que l'acte de rebre las ayguas del sant baptisme, qual sagrat dipòsit, al meteix temps que recordarà, al que s'hi hagi regenerat, sas promesas, encaminadas á la salut de l'ànima, li recordarà també haverlas fet dintre d'un santuari alsat pels hèroes fundadors de Catalunya, y sobre d'un dipòsit regalat per un centre qu'en tots sos treballs se proposa (gracias á Déu ab bon èxit fins are) despertar las virtuts cívicas y religiosas en lo cor de tots els catalans.

»Vulla Déu benahir tant bonas intencions y fassi que quants se regenerin en tant preciós baptisteri resultin bons cristians ensemps que catalans de bona mena, com també conservi á aqueix Centre en los bons propòsits que manifesta.

»Déu guardi á V. molts anys.— Vich 24 de Mars de 1893.— JOSEPH, bisbe de Vich.»

CRONICA DEL CENTRE

SESSIONS OFICIALS

SOLEMNE SESSIÓ INAUGURAL DE L'ANY 1893

Aplegats en la sala d'actes del CENTRE un considerable nombre de socis y demés personas invitadas, tingué lloch la solemne sessió inaugural d'enguany lo dia 28 de Janer, baix la presidència de D. Francisco de S. Maspons y Labrós.

Lo secretari primer, Sr. Reig y Vilardell, llegí una extensa memoria dels treballs portats á cap pel CENTRE en l'any anterior.

Acte seguit lo senyor president donà lectura del seu discurs, en lo quin ab correcte estil y castís llenguatge va evidenciar l'importancia de l'excursionisme baix diferents punts de vista.

Abdós treballs, que molt prompte podràn assaborir els nostros associats, foren rebuts ab entusiastas aplausos.

SESSIONS PREPARATORIAS

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á ALELLA, VALLROMANAS Y MONTORNÉS. — Tingué lloch lo dijous 12 de Janer, baix la presidència del Sr. Maspons y Labrós, qui, després de donar compte de l'itinerari de l'excursió, manifestà tot quant de notable guardavan los pobles objecte de la visita.

D. Artur Pedrals va donar lectura d'un notable treball del Sr. Brunet y Bellet titulat *Coronas*, en el que l'autor va donar á coneixe la significació é importancia històrica de las coronas, desde las més llunyanas èpocas fins al nostro temps; treball que li valgué llarchs aplausos de la concurrència.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á RUBÍ Y SANT CUGAT DEL VALLÉS. — Presidida pel Sr. Maspons y Labrós, va tenir efecte lo dia 26 de Janer.

Lo senyor president, en una detallada descripció que feu dels llochs qu'es visitarian, fixà molt la seva atenció en el cenobi

benedictí de Sant Cugat del Vallès, objecte principal de l'excursió.

SESSIÓ PREPARATORIA DE LA VISITA Á LA BIBLIOTECA-MUSEU BALAGUER EN VILANOVA Y GELTRÚ.—Devant de nombrosa concurrència fou celebrada lo dia 3 de Febrer últim, presidint lo Sr. Maspons y Labrós. Lo Sr. Reig y Vilardell va llegir una comunicació del soci honorari del CENTRE, l'EXCM. Sr. D. Víctor Balaguer, invitant als associats á visitar la seva Biblioteca-Museu.

Lo senyor president aixecà la sessió després de recomanar als senyors socis llur assistència á tant interessant visita.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á SANTA PERPETUA DE LA MOGUDA Y SANTIGA. — Tingué efecte lo 24 de Febrer. Lo senyor Maspons y Labrós, que presidí la sessió, ens dongué á coneixe novament la comarca vallesana, fent esment de la seva historia, costums y tradicions, y en especial de la dels pobles qu'es visitarian.

D. Jaume Balaguer llegí una ben escrita memoria d'una excursió verificada pel Sr. Castellanos á Montagut y Santas Creus.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á VILAFRANCA Y SANT MARTÍ SARROCA. — Lo dia 24 de Març va tenir efecte aquesta sessió, presidint lo Sr. Maspons y Labrós.

Lo secretari primer, Sr. Reig y Vilardell, va donar compte de l'itinerari de l'excursió, aixís com d'una noticia històrica de Vilafranca y alguns pobles del Panadès.

SESSIÓ PREPARATORIA DE L'EXCURSIÓ Á SANT BENET DE BAGES Y SANTA MARÍA DE L'ESTANY. — Fou verificada en la vetlla del 29 de Març.

Lo president, el Sr. Maspons y Labrós, va recomanar á la concurrència qu'assistís á tant important excursió, explicant l'importància dels dos monuments qu'anavan á visitarse, dignes del just renom ab que són considerats.

Lo secretari segon, Sr. Galbany, va llegir una memoria de l'ex-

cursió oficial á Rubí y Sant Cugat del Vallès portada á cap lo dia 29 del passat Janer.

EXCURSIONS OFICIALS

EXCURSIÓ À ALELLA, VALLROMANAS Y MONTORNÉS

Lo dia 15 de Janer tingué lloch, ab assistencia del president del CENTRE, D. Francisco de S. Maspons, y els Srs. Delmas, Arabia, Golferichs y Vintró.

Sortiren ab lo segon tren de la línia del litoral, devallant al Masnou, d'hont, seguint sempre riera amunt, feren via á Alella, qual esglesia, que res ofereixigne d'esment, fou visitada.

D'Alella se dirigiren á Vallromanas, passant pel *Coll de Font de Sera*, punt culminant de la carretera que del Masnou va á Granollers, desde hont se gosa d'un extens panorama de la *Costa de Llevant y Baix Vallès*.

Á l'arribar á Vallromanas, ahont s'esqueya esser la festa major, pugueren disfrutar del típich conjunt qu'oferia la professó, ab sos gonfanons, banderas y creu.

Després de dinar á casa *el Sastre*, que fan d'hostal, se dirigiren á Montornés, qual esglesia, aixís com la de Vallromanas, fou visitada.

Com lo temps apressava, no fou possible pujar á l'enderrocat *Castell de Sant Miquel*, del que sols resta en peu un gros fragment de la *Torre de l'Homenatge*, lo qu'els obligà á sortir seguidament envers l'estació de Parets, hont culliren lo darrer tren de la línia de Sant Joan de las Abadessas, qu'els retornà á Barcelona á las set del vespre.

EXCURSIÓ À RUBÍ Y SANT CUGAT DEL VALLÉS

La portaren á cap los Srs. Canals, Vergés, Carreras Candi, Rubio, Borrell, Andreu, Castellbell, Anglada y Galbany, lo 29 de Janer últim.

Sortiren á las 8'55 del matí de Barcelona, y, arribats á Rubí á las 11'15, visitaren, acompanyats del senyor rector, l'esglesia d'aquesta bonica é important vila, que guarda del seu primitiu estat

la notable portada y campanar del sigle XI, aixís com un fragment de nau central de la meteixa època. Lo presbiteri y creuer foren construïts en l'any 1889, al ferse las importants obras d'engrandiment del temple, baix la direcció de l'arquitecte D. Adrià Casademunt.

També fou visitat lo castell senyorial de Rubí, situat á uns deu minuts de la població en direcció nord. En aquest s'hi veuen diferents estils de construcció qu'acusen altrás tantas èpocas. En lo pati interior s'hi conserva una finestra, aixís com unas petitas y are tapadas portas, d'ordre romànich.

En algunas portas de las habitacions interiors s'hi observan fragments de l'art gòtic, y á l'enfront dugas finestras partidas per elegants columnetas, obra del sigle XVI.

De Rubí marxaren los excursionistas envers Sant Cugat, visitant de pas l'esglesia de Nostra Senyora de Campanya, sufragànea de la de Sant Ciprià de Valldoreix, que res ofereix digne d'esment.

Lo cenobi de Sant Cugat del Vallès, d'ahont moments abans n'havian sortit los socis del CENTRE Srs. Golferichs, Vintró y Robrenyo, sigué altra volta admirat per los excursionistas, causantlos aixís meteix greu pena l'haver d'afegir al considerable nombre de desperfectes que pesan sobre tant bella joya l'estat ruïnós en qu'es troban tres capellas laterals de la nau dreta, qu'últimament han tingut d'esser aparedadas.

De Sant Cugat sortiren á peu en direcció á Sardanyola, hont arribaren á bona hora pera pendre lo tren correu, qu'els retornà á Barcelona.

EXCURSIÓ Á SANTA PERPETUA DE LA MOGUDA Y SANTIGA

Ab assistencia del nostro president, Sr. Maspons y Labrós, y els Srs. Arabía, Sastre (pare y fill), Vintró, Pons y Galbany, tingué lloch lo dia 26 del passat Febrer.

Sortiren en lo primer tren de la línia de Sant Joan, y arribats á Mollet, hont saludaren als socis delegats Srs. Plantada y Fonolleda y Sans, marxaren seguidament en direcció á Santa Perpetua de la Moguda, distant tres quarts aproximadament.

El poble de Santa Perpetua, separat de llur estació en la línia

de Caldas per l'ampla riera del mateix nom, es troba situat en una petita serra de las moltas qu'ofereix lo Vallès.

L'esglesia parroquial, qual exterior res té de notable, consta de tres naus, de volta lleugerament apuntada la principal y de moderna construcció las laterals. L'altar major té un retaule barroch recentment restaurat ab bastant mal gust. En cambi, són dignes d'esment sis requadros, collocats tres en cada costat del presbiteri, bellas pinturas del sigle XVI, qu'es suposa perteneixeren á l'antich retaule.

Per un camí carreter que salva l'antedita serra y atravesa dos torrents, ab mitja hora anaren á Santiga, petit lloch dependent de Santa Perpetua, format per diferentas pagesías escampadas pel terme.

Un petit carrer y una grandiosa casa, abans castell, estàn situats al devant l'esglesia. Aquesta té el campanar romànich, en part renovat, y en lo llinar de la senzilla porta la fetxa del 1574. L'interior és de dugas naus, la principal del XII y l'altra afegida modernament. En l'altar major s'hi venera l'imatge de Nostra Senyora Antiga, qu'es troba tapada per una campana de cartró, y á la que s'atribuix molta antiguetat, com ho prova aquesta popular corrandá:

Qui va á Montserrat
y passa per Santiga,
deixa la mare
pera veure la filla.

En la rectoría s'examinaren diferents pergamins dels sigles XII al XVI, contenint establiments, donacions, etc., etc.

De retorn á Santa Perpetua, van visitar la Torre Ferrusa, existent en lo pati interior de la moderna finca coneguda pel mateix nom, propietat avuy de D. Bernardí Martorell.

Després de dinar en l'hostal de Santa Perpetua, van sortir los excursionistas envers Mollet, detenintse breus moments pera visitar *La Moguda*, magnífica finca del Sr. Marquès de Comillas.

Aprofitant lo curt temps que restava pera pendre lo tren descendent de Sant Joan, van visitar l'esglesia de Mollet, prou coneguda del CENTRE.

EXCURSIÓ A SANT MARTÍ SARROCA Y FOIX

Lo dia 25 de Març los Srs. Vintró, Robrenyo y Galbany van sortir en el darrer tren de la tarde en direcció á Vilafranca, ahont van pernoctar.

L'endemà al matí, en una tartana de la *Fonda de l'Agustí*, marxaren envers Sant Martí Sarroca, seguint la carretera provincial de La Llacuna, que van deixar á l'arribar al kilòmetre 9, hont se troban las *Casas Novas*, arrabal de Sant Martí Sarroca.

De las Casas Novas, per un camí que travessa la *Riera de Pontons*, van pujar en un quart á l'enasprat turó ahont s'aixeca lo poble y iglesia de Sant Martí Sarroca, edificada en lo recinte emmurallat de l'enrunat castell, situat al bell cim del turó, accessible sols per aquesta part.

Poch més d'una hora van permaneixen en l'iglesia, qual àbside és considerada com una de las més valiosas joyas de l'art romànic, y que per esser prou coneguda del CENTRE nos abstenim de ressenyar.

De Sant Martí retrocediren fins á las Casas Novas, desde hont, seguint l'esmentada carretera, anaren á la casa *Mas Florit*, comensant allavors l'ascensió, que va durar una hora, á l'elevat turó hont s'aixeca la romànica iglesia de Nostra Senyora de Foix, que no van puguer visitar per estar tancada desde que fou assessorat el seu rector no fa pas molts mesos.

Lo panorama que d'allí es disfruta és grandíós, puix comprèn las serras de Montmell, Marmellà y La Llacuna, Montserrat, Sant Llorens del Munt, el Tibidabo y, finalment, tota la llarga serralada de las costas de Ponent.

Devallats al *Mas Florit*, van fer via á Vilafranca, desde hont van retornar á Barcelona.

VISITAS OFICIALS

VISITA Á LA BIBLIOTECA-MUSEU BALAGUER

Á las vuyt del matí del 5 de Febrer prop passat s'aplegaren en l'estació de França, pera sortir en lo segon tren de la línia de Vilanova, á l'objecte de visitar lo Museu-Biblioteca propietat del soci honorari del CENTRE l'Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, una

numerosa comissió d'associats, com temps hà no haviam vist, composta del president del CENTRE, D. Francisco de S. Maspons y Labrós, y els Srs. Pedrals, Balaguer Merino, Canals, Masriera, Rocamora, Reig, Fiter é Inglès, Ubach y Vinyeta, Rubio de Laserna, Cornet y Mas, Verdaguer (D. Alvar), Roca, Cornet y Fiter, Vidal y Valenciano (D. Enrich), Vintró, Rabassa, Parcet, Lechuga, Llorens y Riu, Prats, Grañen, Maspons y Anglasesell, Borrell (D. Florenci), Casals, Camprodon, Guillem, Gili, Rubió, Vives, Sabater y Galbany.

Á l'arribada á Vilanova (10'20) trobaren esperantlos en l'anden de l'estació lo Sr. Balaguer y els individuos de la Junta de la Biblioteca-Museu, Srs. Pollés, Oliva, Ferrer, Saura y Creus, delegat del CENTRE á Vilanova.

Acte seguit es van dirigir los excursionistas, acompanyats dels esmentats senyors, á casa de D. Víctor Balaguer, ahont, després de recorre las principals dependencias de la meteixa, foren obsequiats ab un esplèndit *lunch* á la catalana.

Curt és l'espai que disposem pera descriure tal com voldriam la nostra visita á l'illustre soci honorari y enumerar las moltes bellesas qu'aquest nos va mostrar, no solament en el seu Museu, que, insuficient ja pera guardar los molts exemplars ab que periòdicament s'enriqueix, ha tingut d'esser engrandit ab una nova galeria, allavors en construcció, destinada á la secció d'esculptura, sí que també en llur casa *Santa Teresa*, veritable arxiu de tresors artístichs é històrichs d'inapreciable vàlua, dels qu'el Sr. Balaguer dongué oportunas noticias, oferint, als excursionistas que tinguessin á gust estudiarlos, llur casa sempre qu'els hi convingués.

Se celebrà després un banquet en lo *Restaurant de l'Estació*, presidit pel Sr. Balaguer, y al que també hi assistí el seu secretari particular Sr. Oliva y alguns representants de la premsa barcelonina, qu'ab molt elogi y extensió s'ocupà d'aquesta important visita.

Arribada l'hora dels brindis, los va iniciar lo Sr. Maspons y Labrós, saludant en nom del CENTRE al cantor de las glorias catalanas, lo poeta cavalleresch de Catalunya, l'insigne historiador y entusiasta excursionista, D. Víctor Balaguer.

Manifestà la satisfacció que sentia per la noble acullida qu'el Sr. Balaguer acabava de dispensar al CENTRE, que sempre s'havia envanescut de contarlo entre els seus més estimats socis, y va

acabar recordant lo molt que Catalunya tota deu estar agraïda d'un fill que tant bé ha sabut honorarla.

Lo Sr. Cornet y Mas va considerar á en Balaguer com á verda-der patriota y llegítim representant de las glorias y tradicions catalanas.

Lo Sr. Fiter é Inglés demanà fos lo Sr. Balaguer qui presideixi la comissió del CENTRE qu'assistirà á la solemne inauguració del Monastir de Santa Maria de Ripoll.

D. Joseph Llorens y Riu, en eloqüents paraulas, va dir «que, encare qu'él més petit dels excursionistas, és lo més fervent admirador de D. Víctor Balaguer», y que com á primer prohom del Gremi de Mestres Fusters de Barcelona felicitava á D. Víctor pel seu amor á l'art y el seu cuydado en colleccionar los més bells exemplars artístichs de Catalunya.

Lo Sr. Ubach y Vinyeta va manifestar s'esqueya esser aquell dia un dels aniversaris de la victoriosa entrada dels voluntaris catalans á Tetuan, y, fent una concisa descripció d'aquella època, recordà l'entusiasme patri d'en Balaguer en aquella època y lo qu'influí en l'esplendor d'aquellas festas verament catalanas.

Lo Sr. Vidal y Valenciano saludà al seu estimat amic Balaguer, dedicantli un sentit elogi.

D. Jaume Balaguer començà brindant per la joventut excursionista, que tant bon mirall té en el seu soci honorari, y va acabar manifestant que català de tot cor deuria esser D. Víctor quan llur casa en Madrid era coneguda vulgarment pel «consulat dels catalans».

Lo Sr. Rocamora brindà en representació de la joventut excursionista, á la que tants fàcils camins han obert los qui com Balaguer han consagrat la seva vida á l'estudi de la patria.

Algun altro associat qual nom sentim no recordar, també uní la seva veu á la dels oradors que l'havian precedit.

Á l'aixecarse D. Víctor Balaguer, fou saludat ab un llarch aplaudiment.

Començà el seu hermós discurs dient que s'honrava de perteneixre á un CENTRE que, com lo nostro, consagrava llur vida á l'estudi de la patria per ell tant volguda. Ab marcat entusiasme y brillant estil feu una descripció de la regiò catalana, son comers, caràcter, literatura y arts.

Donant las gracias á la concurrència, va dir que tot quan ell havia fet per Catalunya no era més que cumplir lo dever d'un

fill qu'estima á la patria, y que s'envancixia de la visita del CENTRE, perquè en ell, á més de trobarhi als seus antichs companys, sempre ab lo cor jove, hi veyá animosa joventut catalanista que sabia seguir els seus passos quan ell clogués los ulls á la terra, y acabà ab un ¡Viva á Catalunya! que fou contestat ab tot entusiasme per la concurrencia, que seguí aplaudint llarga estona.

Per la tarde la comitiva se dividí en diferents seccions, que passaren á visitar los més notables edificis de la població y lo valió Museu del delegat Sr. Creus, reunintse tots á última hora á casa del Sr. Balaguer, ahont, després de breu estona d'amistosa conversa, despedírense del meteix, aixís com de la Junta de la Biblioteca-Museu, regraciantlosi las moltes atencions de que havian sigut objecte.

Retornaren els nostros companys en el tren qu'arriba á Barcelona á las 9'20 de la nit, altament satisfets de la visita, que no dubtem figurarà entre las més importants verificadas pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

VISITA AL MUSEU PROVINCIAL DE SANTA AGUEDA

Havent transcorregut alguns anys desde l'última visita oficial practicada al Museu Provincial de Santa Agueda, la Directiva del CENTRE va acordar celebrar la present, que tingué lloch lo dia 12 de Febrer, ab assistencia dels Srs. Maspons y Labrós, Brunet y Bellet, Rubió y Lluch, Pedrals, Arabia, Canals, Rubio de Laserna, Bofarull, Balaguer y Merino, Cornet y Mas, Moragas, Guillem, Flos y Calcat, Borrell, Vives, Sastre, Pagès, Golferichs, Calsals, Rubio, Prats y Galbany.

A l'arribar al Museu foren rebuts per lo conservador del meteix, D. Antoni Elías de Molins, qu'els va acompanyar durant la visita, que durà poch més de dugas horas, donantlos interessants noticias dels exemplars novament adquirits.

Atenent al curt espay que disposem, no podem donar més qu'una brevíssima idea de las magníficas colleccions que guarda el primer Museu d'antiguetats de Barcelona, com ja saben els nostros llegidors, instalat per la Real Academia de Bonas Lletres en l'històrica capella de Santa Agueda desde la cessió que d'aquesta ne feu lo Real Patrimoni á la Comissió de Monuments, y qu'ad-

quirí caràcter oficial en l'any 1879, en virtut d'una disposició del Govern.

Deixant apart la secció protohistòrica, qu'és la que conta ab menos objectes, y dividint lo Museu en tres grupos, començarem per l'època antiga, en la que hi figuran valiosas joyas, especialmet en l'art arquitectònic y esculptòric, que comprèn notables exemplars del temps egipci y romà.

La secció d'epigrafia d'aquesta època, aixis com las de ceràmica, indumentaria y metalisteria, componen colleccions dignes de detingut estudi per llur importancia y significació.

Diferents mosaichs d'igual època vegeren els nostros companys, cridantlos molt l'atenció el que representa un *circul romà*, descobert al derribarse l'antich *Palau*, no solament per las sevas grans dimensions, sí que també per l'expressió y valentia de las figuras.

L'època mitja està dignament representada, tant en la part esculptòrica com en l'arquitectònica, que contan ab preciosos exemplars dels estils romànic y gòtic.

La secció més interessant d'aquesta agrupació és, sens dupte, l'epigràfica, consistent en setanta cinc làpidas, urnas y pedras sepulcralas, que recordan los més significats personatges y las més gloriosas pàginas de la nostra historia.

La pintura, la sigilografia, la cerralleria, l'orfebreria y la ceràmica d'aquesta època, constituheixen altrás no menys apreciables colleccions.

L'època moderna és també digne de figurar al costat de las sevas germanas.

En ella hi figuran notables exemplars del renaixement, tant en l'esculptura com en l'arquitectura.

La pintura troba també reconegut elogi en un tríptic y diferents retaulas de no escàs merit, aixis com la ceràmica, representada per curiosos exemplars d'aquesta floreixent industria.

Completan la part moderna un regular número d'objectes de cristalleria, escuts heràldichs, caixas nupcials, segells, ferros, teixits, armas, y altres que sentim no recordar.

La secció numismàtica, que comprèn un considerable número de monedas y medallas de varias èpocas, va mereixe l'atenció dels visitants.

Altament complascuts de la visita quedaren els nostros companys, com també de las moltas atencions qu'els va dispensar lo Sr. Elías de Molins, á qui es deu el catàlech oficial del Museu, tre-

ball d'importantíssim mèrit qu'honra en gran manera al seu autor.

CONFERENCIAS

LA VIDA MUNICIPAL Á CATALUNYA

PER D. CLAUDI OMAR Y BARRERA

Sobre l'original tema de lo que deurian ser las corporacions municipals de Catalunya, que coneixem per lo genèrich nom d'Ajuntaments, disertà el nostro soci delegat á Canet de Mar, en la vetlla del 7 de Janer, extenentse llargament sobre las qüestions de collectivitat, cohesió y administració d'aquestas corporacions, y demostrant, per varis texts y citas de lleys vigents, com no hi hà res qu'impideixi l'ús de l'estimada llengua catalana en els seus actes oficials.

La concurrencia, qu'aquell dia fou nombrosa, y entre la qual s'hi contava el nostro benvolgut consoci Sr. Delmas, qu'honrà per primera volta el nostro local, va saludar ab veritables mostres d'aprovació l'interessant disertació del Sr. Omar, que va resultar d'interès pràctich per Catalunya.

ESTUDI HISTORICH SOBRE CASTELL-BISBAL

PER D. FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

Lo dia 16 de Febrer lo Sr. Carreras y Candi dongué á conèixe son estudi històrich sobre Castell-Bisbal del Llobregat.

Comensà parlant de quins són los castells nomenats Bisbals, y hont se trobava emplantat lo del Llobregat, objecte de la conferència, y del qu'avuy res s'en conserva si no és lo nom.

Ressenyant sa historia, referí com aquell lloch era propietat dels prelats de la Metropolitana Egarense, passant després á serho de la de Barcelona, en quin temps (sigle IX) apareix nomenat *Castrum Terracinencis ad Rubricatum amnem*.

La requisita de documents mostra com en lo sigle X s'anomenà castell del *Llobregat*, nom perdut en lo sigle XI, per adoptar-se en sa designació lo de *Bisbal*, que sense interrupció pervé fins

als nostros dias, excepció feta del meteix sigle XI, en que ve anomenat en algunas escrituras per castell de *Benviure*.

Donà una nota dels cavallers qu'en l'Edat Mitja figuraren ab lo dit nom, relatant sos principals fets.

Relatà la dependencia á qu'en lo civil estigué subjecte lo dit castell y las vicissituds sofertas al formar part del patrimoni del comte de Foix, així com las qüestions y reclamacions qu'ab dit motiu tingueren los bisbes de Barcelona, sos senyors directes.

Explicà algun fet ocorregut durant la guerra de Joan II en lo dit castell.

Fixantse ab la parroquia de Sant Vicens, relatà tots los datos de la meteixa desde lo sigle XI, al que s'atrassan las novas més antigas, així com feu explicació de quant pogué sapiguer referent á un monastir de l'ordre de Sant Agustí, sots l'advocació de Santa Maria Magdalena y Santa Margarida, qu'estigué situat dintre dita parroquia.

A l'acabar tant interessant conferencia lo Sr. Carreras y Candi, fou felicitat per la concurrencia qu'assistí á l'acte.

UNA EXCURSIÓ PEL PLA DE BARCELONA EN LO SIGLE X

PER D. SALVADOR SANPERE Y MIQUEL

Devant una molt nombrosa y escullida concurrencia tingué efecte lo dia 9 del passat Març.

Publicantse en lo present BUTLLETÍ lo treball objecte d'aquesta conferencia, sols direm que lo Sr. Sanpere y Miquel rebé una entusiasta manifestació de simpatía per part de quants assistiren á oir sa docta paraula.

L'EXCURSIONISME Y EL RENAIXEMENT

DE L'ESPERIT REGIONAL A CATALUNYA

PER D. MAGÍ SANDIUMENJE

Lo dia 23 de Març donà lo Sr. Sandiumenje una conferencia sobre el tema abans dit.

Ab elegant estil, eloqüent paraula y brillants imatges, para-

frassejant alguns pàrrafos del discurs presidencial de D. Angel Guimerà en los Jochs Florals de Barcelona, demostrà com la restauració del cenobi de Ripoll deu considerarse com la personificació del renaixement català. Estudià l'estat modern creat esborrant las antigas patrias, fent una vigorosa y sentida apologia de l'amor patri; amor qu'es manifesta sempre en totas las nostras produccions literarias y que viu ferm y arrelat en las associacions catalanistas, y en particular en las excursionistas, que són las que més coneixen las comarcas catalanas, perquè sovint las tractan y estudian en las sevas excursions.

Manifestà que no podia demostrarse si l'excursionisme era precedent ó bé conseqüencia del brillant estat del nostro renaixement; emperò digué que no debiam preocuparnos per l'ordre de prioritat de qualsevulga manifestació d'aquest renaixement, puix qu'en totas ellas hi alena un poderós esperit de reivindicació de la nostra personalitat catalana, podent vaticinar un venturós pervindre á la nostra patria si tots nos inspirem en los grans y generosos sentiments dels nostros antepassats, que tant gloriosas pàginas escrigreren en lo llibre de l'istoria, y no en las cosmopolitas teorías del fals avenç modern.

L'orador fou aplaudit ab entusiasme y felicitat per quants assistiren á l'acte.

SECCIÓ DE NOVAS

L'antiga costum establerta per l'extingida *Associació Catalana d'Excursions Científicas* de celebrar un banquet al pendre possessió los individus de la Junta Directiva, y qu'en los últims anys havia caygut en desús, enguany ha sigut restablerta per lo CENTRE.

A mitjdia del 8 de Janer prop passat reunírense en l'*Hotel Continental*, ahont se celebrà lo banquet, los associats senyors Maspons y Labrós, Pedrals, Balaguer (D. J.), Canals, Soriano, Masriera, Golferichs, Reig, Cornet y Mas, Gibert, Portas, Arabia, Sandiumenje, Osona, Bulbena (D. A.), Massó, Omarch, Lechuga y Galbany, y més tart l'illustrat regionalista bilbaí, avuy soci del CENTRE, Sr. Delmas, que per motius imprevistos no pogué assistir á la festa desde el seu comens.

Durant lo banquet va regnar la major animació entre els comensals, y á l'acabament pronunciaren entusiastas brindis alusius á l'excursionisme, al regionalisme y á la pròxima inauguració del Monestir de Ripoll, los Srs. Gibert y Riera, Sandiumenje, Arabia, Cornet y Mas, Balaguer y Omarch, essent tots molt aplaudits, aixís com lo Sr. Galbany, que llegí una poesia original, del gènere festiu.

La nota culminant del banquet fou lo brillant discurs del president del CENTRE, Sr. Maspons y Labrós, fent la presentació del Sr. Delmas.

Aquet senyor, després de dedicar un tribut d'elogi als excursionistas catalans, recità una molt bella oda del poeta bilbaí Sr. Zuricalday, dedicada á l'arbre de Guernica, que fou objecte d'una continuada ovació.

A proposta dels concurrents s'acordà dirigir un telegrama al Sr. Zuricalday, felicitantlo per la seva valenta é inspirada oda, que tant bé digué lo Sr. Delmas.

Despedírense los associats á mitja tarde, molt complascuts de tant brillant com fraternal festa, que segurament deixarà grat recort á quans hi assistiren.

El nostro president, lo senyor D. Francisco de S. Maspons y

Labrós, ha sigut nomenat individu del Consell Consultiu de la Junta Auxiliar de Congressos de l'Exposició Universal Colombina de Chicago, secció de Folk-lore. Los Congressos referents á est ram de coneixements, com tots los referents á Música y á Educació, se celebrarán en lo prop vinent més de Juliol. Tots eixos actes tindrán lloch en un Palau de Congressos alsat ab caràcter permanent devant del llach, y en lo qual existeixen dugas salas capassas cada una pera seurehi tres mil personas y unas vint salas ab lloch pera acomodarshi de tres á set centas personas cada una. Los Congressos sobre tota classe d'assumptos s'hi aniràn succehint desde el Maig al Novembre prop vidents.

Felicitem al nostro consoci D. Manel Rocamora per l'èxit obtingut ab la seva primera producció dramàtica *La Dama de Reus* á l'estrenarse fa poch temps en lo *Teatro Català* de Romea.

Favorablement jutjada fou ja aquesta obra quan lo senyor Rocamora, en Desembre de l'any passat, la llegí en lo CENTRE devant de nombrosa concurrència, que reconegué al nostro company ventatjosas dots pera conrear la literatura dramàtica catalana, á la que desitjem honri sovint ab obras com *La Dama de Reus*.

El nostro consoci D. Lluís Marian Vidal y Carreras, inginyer quefe de minas de la provincia de Lleyda, en una de las sevas excursions per la meteixa ha descobert, prop d'Alòs, sobre la Noguera Pallaresa, y en un lloch de molt difícil y perillós accés, una cova de l'home prehistòrich, en la que hi ha trobat una munió d'objectes de ceràmica d'ús d'aquell, aixís com destrals de sílex y altres sumament curiosos.

Nos en felicitem y esperem ab desitj l'estudi que dels meteixos y d'altros que té recullits en algunas covas descobertas per ell en la propia provincia, està fent lo Sr. Vidal, pera la coneixensa de l'època prehistòrica en la nostra terra.

Cartas andorranas es titula una modesta obreta publicada pel jove escriptor de Reus D. Joseph Aladern.

Ab fàcil estil descriu l'autor las sevas impressions d'una excursió per las *valls d'Andorra*, aixís com la naturalesa, legislació y costums d'aquet país, fent gala de bon observador y aprofitat excursionista.

Felicitem al Sr. Aladern per la seva producció, qu'ha vingut ha enriquir la ja nombrosa *Biblioteca Excursionista*.

Els nostros delegats á Mollet del Vallès, D. Vicens Plantada y Fonolleda y D. Joseph Payà, han publicat darrerament una obreta titulada *Geografia local de Mollet del Vallès*.

De gran utilitat és la producció dels Srs. Plantada y Payà per al coneixement de la comarca vallesana, y molt nos alegraria que l'idea iniciada per dits senyors fos imitada pels nostros delegats, ab lo qu'obtindriam una geografia completa de la regiò catalana.

Havem tingut ocasió de llegir el número 1 de 1.er de Març de l'any actual del *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, qu'es publica á Madrid. Conté lo *Reglament*, bastant semblant al nostro; la llista del personal que constitueix la Junta Directiva y las varias Seccions; un article sobre lo frontal de la Catedral de Tarragona en l'Exposició Històrich-Europea de Madrid, pel baró de las Cuatro Torres; programas de dugas excursions á Alcalà de Henares (12 de Març) y á Avila (18 y 19 id.); y Noticias, en quin primer *suelto* se llegeix: «...la naciente Asociación ha venido á llenar un verdadero vacío en la corte española, donde no debía faltar una sociedad hermana de la tan floreciente que hace años existe en Cataluña...»

Celebrem la constitució de la novella Associació y li desitjem prosperitat y llarchs anys de vida.

Entre els visitants illustres que darrerament han honrat lo CENTRE cal fer esment de l'Excm. Sr. D. Ramon Blanco y Erenas,

Capità General de Catalunya y soci protector honorari del CENTRE, qui, acompanyat del vocal de la Directiva Sr. Cardona y el soci D. Pere Borrell, recorregué lo local, fixant especialment la seva atenció en las famosas columnas del temple d'Hèrcul y en la cada dia més nombrosa Biblioteca del CENTRE, aixís com en el Museu del meteix, als qui dedicà frases d'elogi.

Obras que darrerament han publicat los socis ó delegats del CENTRE, de las qu'hem tingut coneixement, á saber: *La Reyneta del Cadi*, per D. Martí Genís y Aguilar, delegat á Vich; per don Artur Osona: *En Jaume de cân Valent* (historia d'un guia); *Càstich de Déu* (novela de costums), y *Cerca-nius* (idili), formant part del primer volum de la *Biblioteca Econòmica catalana*, pel delegat á Blanes, D. Joseph Cortils y Vieta; y *Geografia local de Mollet del Vallès*, per los socis delegats al meteix punt D. Vicens Plantada y Fonolleda y D. Joseph Payà.

Se prega á tots els socis que tinguin números duplicats dels Butlletins de las dugas Associacions Excursionistas, se serveixin remètrels al CENTRE, á fi de servir á las demandas que hi hà de diferents socis.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.